

Archeologienota
Lochristi – Antwerpse Steenweg 36-46
(tankstation)

Jordi Bruggeman, Liesbeth Claessens en Natasja Reyns

Temse
2017

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2017/12.807/157

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	7
2.3	Onderzoeksopdracht	9
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	9
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	10
2.3.3	Werkwijze	19
2.4	Assessmentrapport	19
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	19
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	25
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	32
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	33
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	34
3	Samenvatting.....	35
4	Bibliografie.....	36
4.1	Publicaties	37
4.2	Websites	37
5	Bijlagen	38
5.1	Archeologische periodes	38
5.2	Plannenlijst	38
5.3	Fotolijst.....	39

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag, waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Er werd reeds een archeologienota opgemaakt voor een zone waar het huidige onderzoeksgebied grotendeels binnen valt,³ maar naar aanleiding van een aangepaste vergunningsaanvraag diende een nieuwe archeologienota opgemaakt te worden.

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

³ Bruggeman *et al.* 2017

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2017J364

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Lochristi, Lochristi, Antwerpse Steenweg, Smalleheerweg

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 111305; 198160
- 111368; 198109
- 111267; 198053
- 111256; 298073

Kadastrale percelen: Lochristi, afdeling 1, sectie D, nummers 763r⁵ (partim), 790n³ (partim), 791x (partim), 805m³ (partim), 805p³, 805r³ (partim).

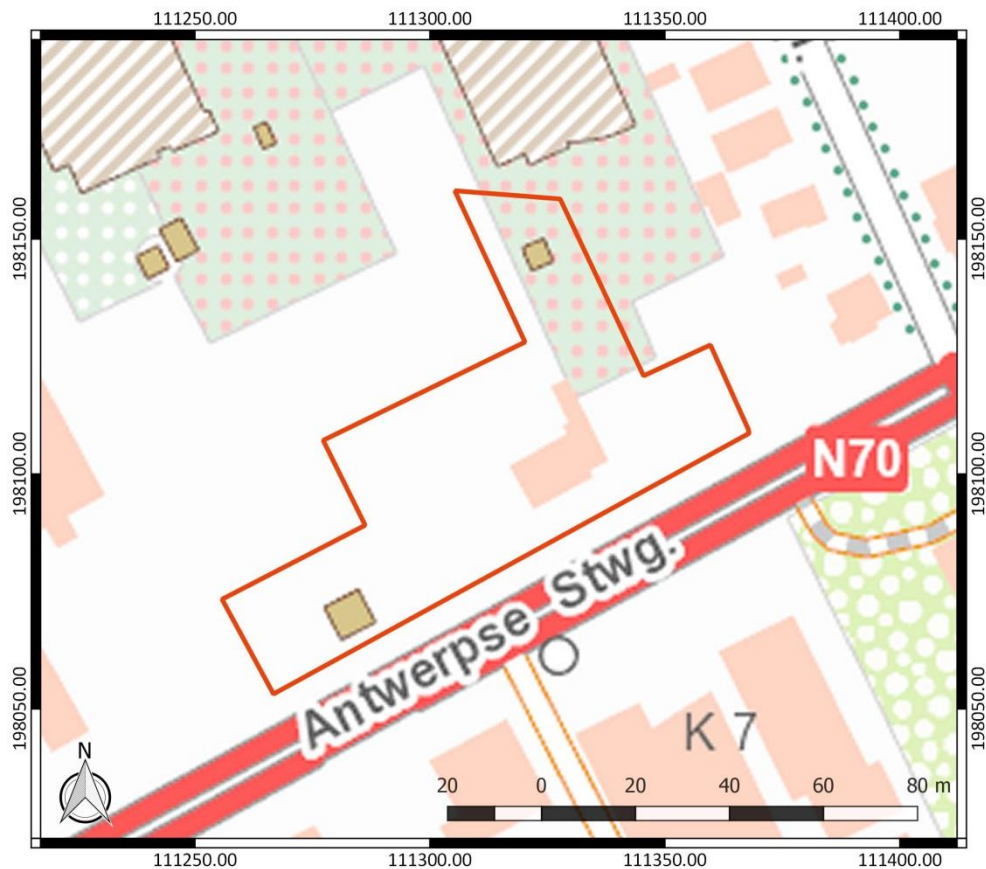
Kadastraal plan:

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be/kaart)

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 4407 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 30/10/2017 – 12/11/2017

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, volle middeleeuwen, late middeleeuwen, nieuwe tijd, akkerland

Verstoorde zones: De aanwezige bebouwing en verharding op het terrein heeft het bodemarchief reeds in zekere mate verstoord, met name tot een diepte van ca. 50 à 60 cm onder het maaiveld. De woning aan de Antwerpse Steenweg die nog te zien is op de luchtfoto's bovenaan Figuur 3 is vandaag de dag gesloopt (Figuur 3, midden). In het kader daarvan heeft wellicht een verstoring van de bodem plaatsgevonden. Het aanwezige tankstation in het zuidwesten heeft eveneens reeds een verstoring veroorzaakt. De voorraadtanks zijn geplaatst tot op een diepte van 4,5 m. Er zijn geen gegevens van uitgevoerde sonderingen of boringen waarin de diepte van de verstoring aangegeven is. Er zijn evenmin doorsnedetekeningen beschikbaar.

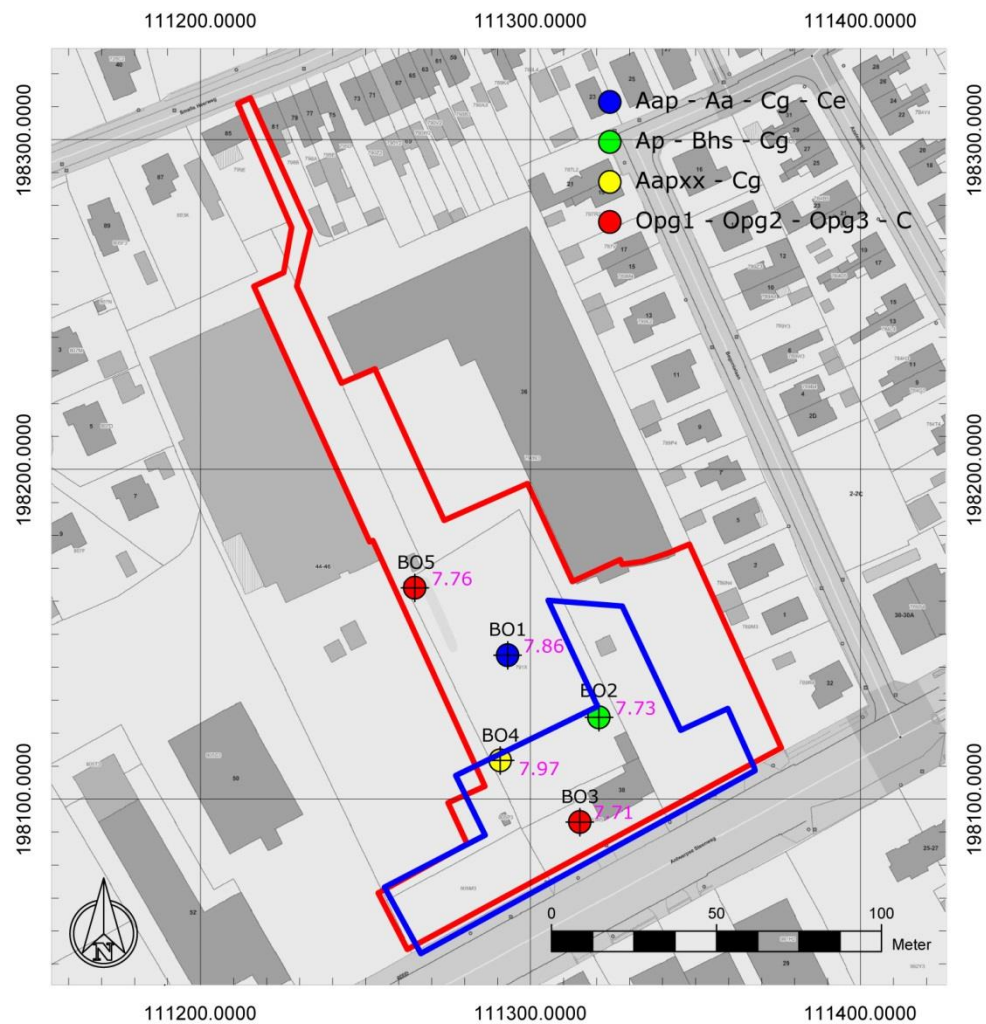

Figuur 3: Bestaande toestand

2.2 Archeologische voorkennis

Het onderzoeksgebied valt binnen een zone waar in het verleden reeds een archeologienota voor opgesteld werd.⁴ In het kader daarvan werd een bureauonderzoek en een landschappelijk booronderzoek uitgevoerd. Omdat voor de nieuwe onderzoekszone opnieuw een bureauonderzoek uitgevoerd werd, worden de resultaten van het bureauonderzoek van Bruggeman *et al.* 2017 hier niet hernomen.

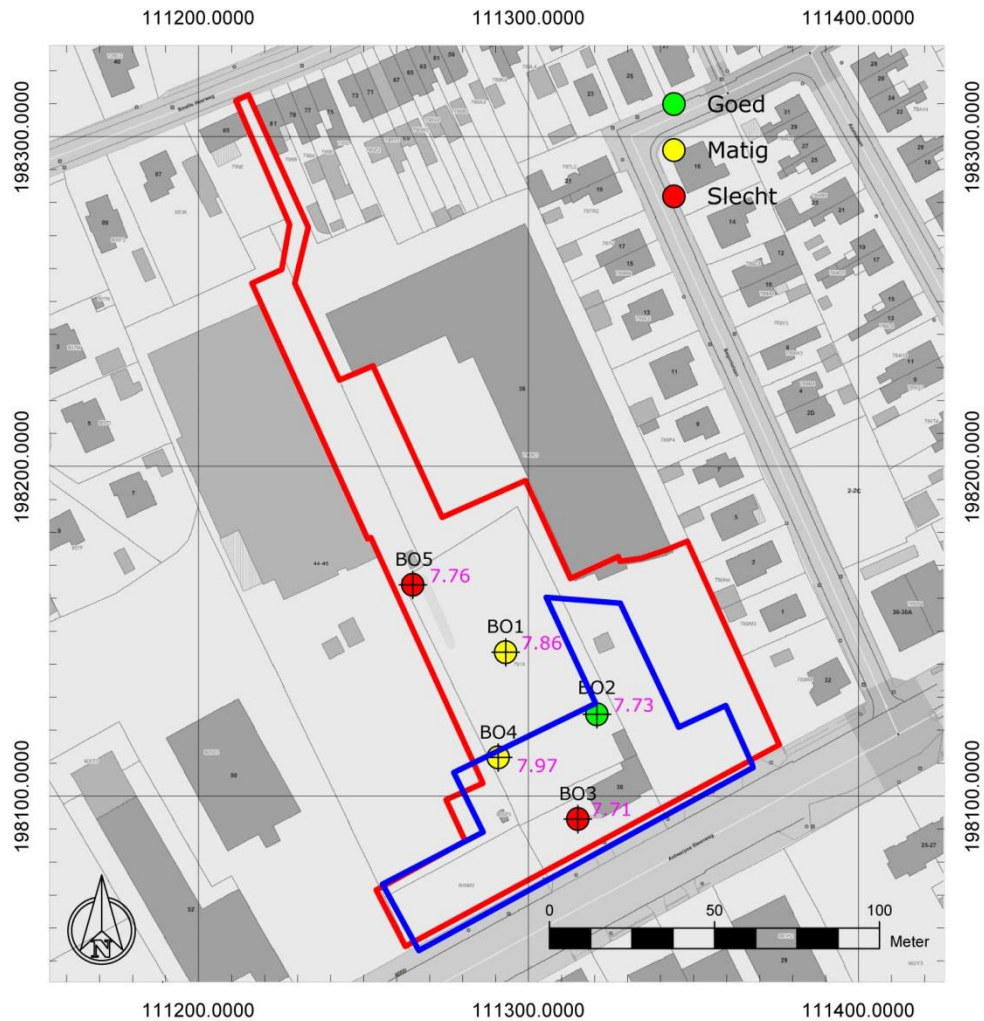
⁴ Bruggeman *et al.* 2017

Figuur 4: Overzichtskartaal van de boorlocaties toegewezen tot een beperkt aantal typeprofielen van Bruggeman et al. 2017

De bodemopbouw binnen het onderzoeksgebied blijkt een vrij grote variatie te vertonen. Slechts in één boring werden de resten van een B horizont vastgesteld. Elders op het terrein (maar buiten het onderzoeksgebied) werden de resten van een akkerdek geregistreerd. In de rest van de boringen bleek enkel sprake van recente ophogingslagen. Op basis van de dieptes waarop de C horizont aanving is het nog mogelijk dat waardevolle archeologische sporen op het terrein aanwezig kunnen zijn. Binnen het onderzoeksgebied is sprake van een goed, over matig, tot slecht bewaard bodemprofiel. De verhouding tussen de zones met een goede bewaring versus een slechte bewaring is zodanig dat kan besloten worden dat voor het volledige onderzoeksgebied nog steeds sprake is van potentieel op kenniswinst. Uit het landschappelijk booronderzoek blijkt wel dat goed bewaarde steentijd artefactensites niet meer te verwachten zijn op het terrein.⁵

⁵ Bruggeman et al. 2017, 36-39

Figuur 5: Overzichtsplan van de bewaring van de vastgestelde natuurlijke aardkundige eenheden van Bruggeman *et al.* 2017

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de verkaveling van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

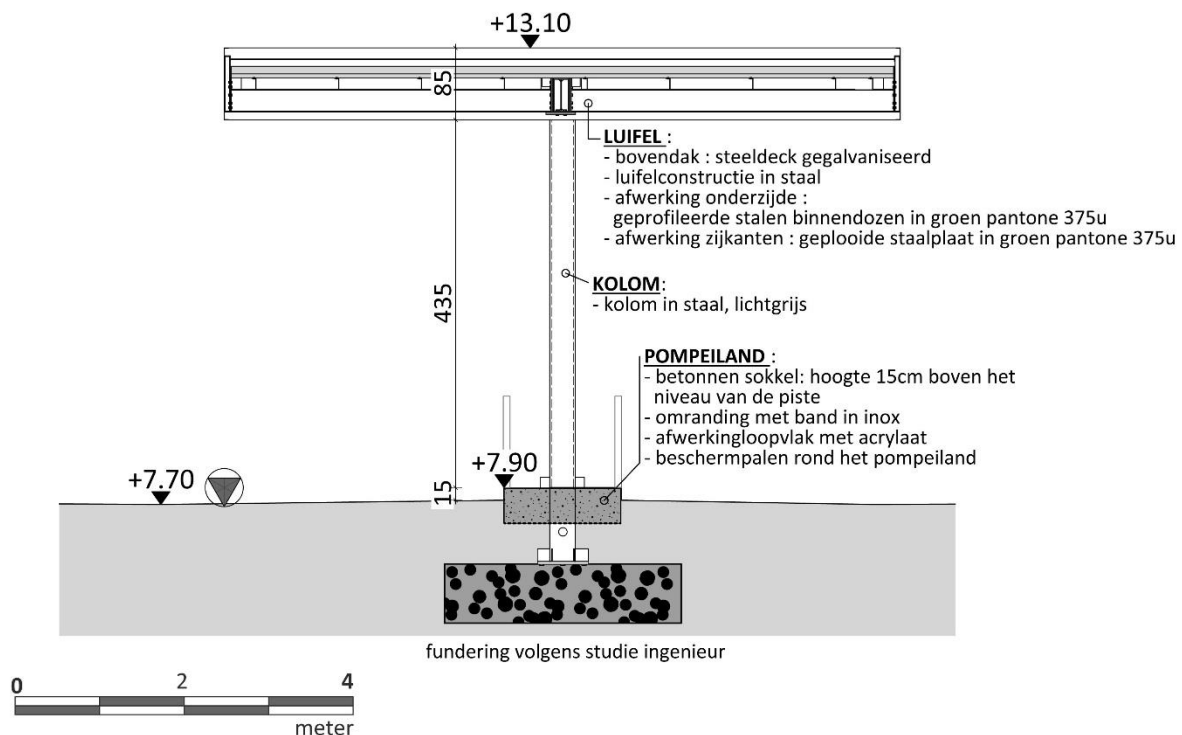
Randvoorwaarden: niet van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

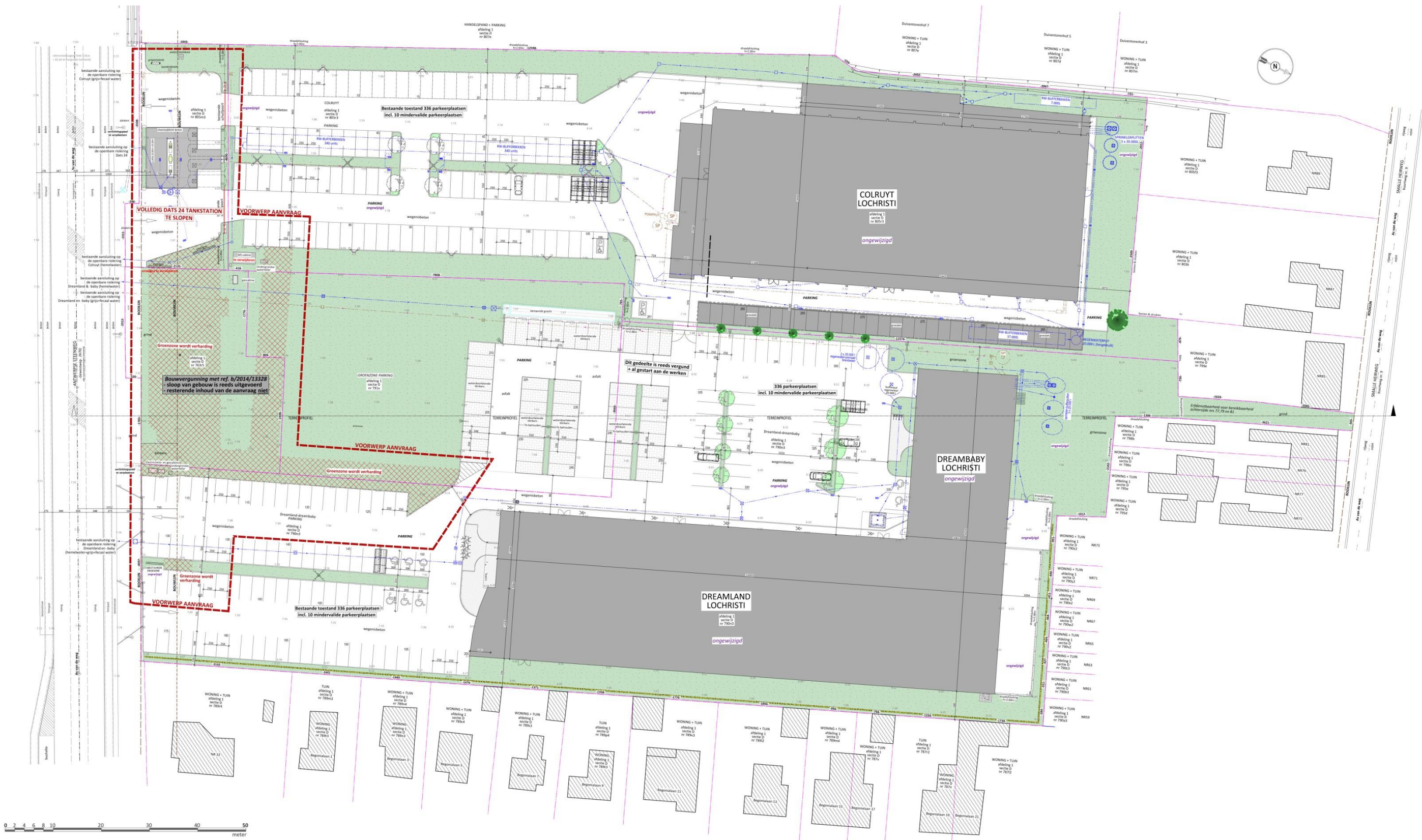
Op het terrein wordt gepland om het bestaande tankstation te verplaatsen en uit te breiden met een CNG-installatie en de bestaande parking en groenaanleg aan te passen (Figuur 8). Hierbij wordt het bestaande tankstation afgebroken – inclusief het verwijderen van de tanks (Figuur 7). Herprofileringen van het terrein zijn slechts in beperkte mate voorzien (Figuur 11 en Figuur 12).

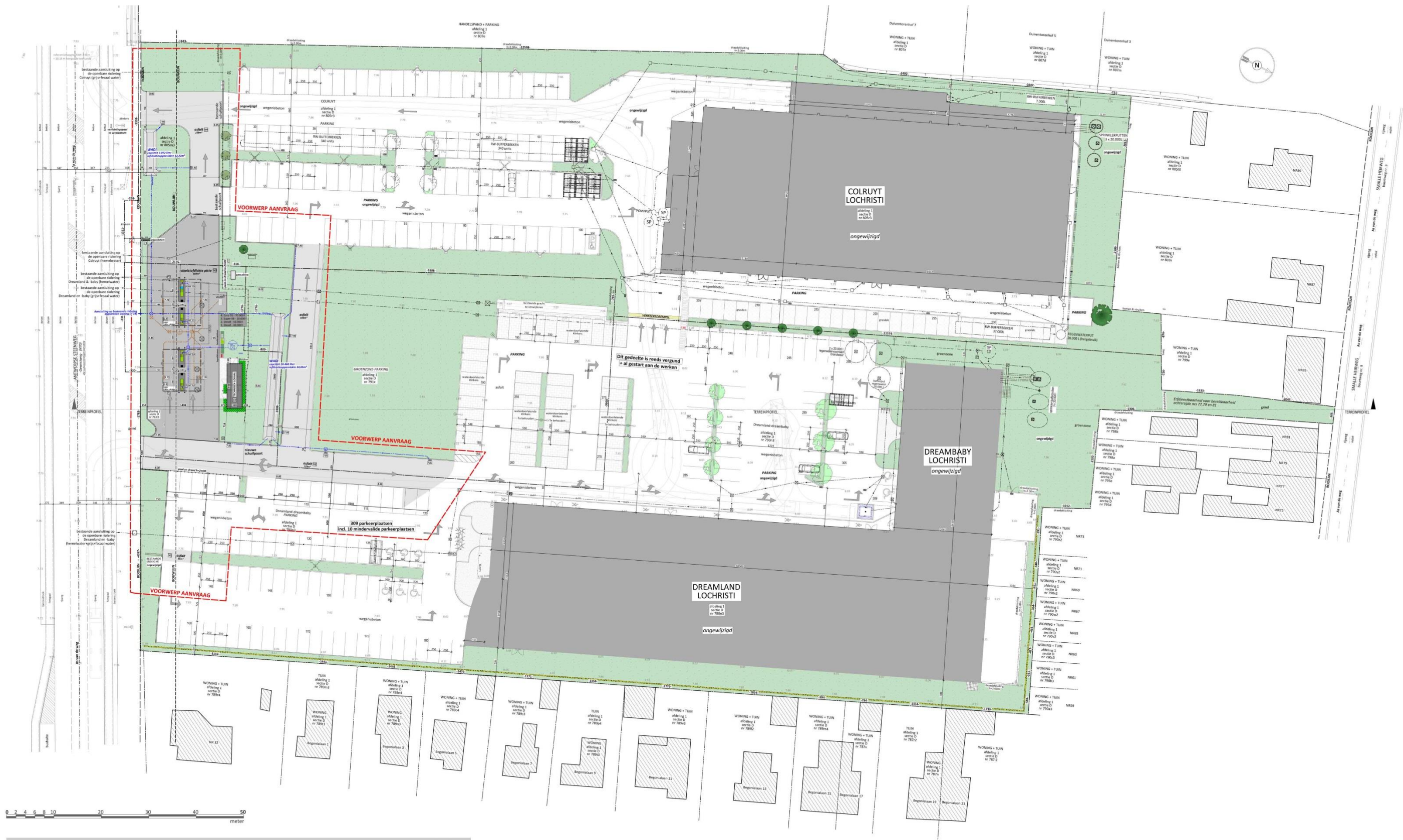
De aanpassingen aan de bestaande parking zijn beperkt. De bestaande verharding blijft grotendeels behouden. In het oosten van het terrein wordt een zone van ca. 15 m² bijkomend geasfalteerd om een betere circulatie op de parking toe te laten. De bestaande parkings worden aangesloten op een centrale ringweg rondom het nieuwe “DATS24” tankstation. Het terrein heeft een zuivere in- en uitrit. De verhardingen worden aangelegd op een steenslagkoffer, met een dikte van 40 cm. Langs de perceelgrenzen wordt groenaanplanting voorzien als buffering naar de omgeving. Ter hoogte van de groenzones wordt een verstoring veroorzaakt tot circa 50 cm onder het maaiveld.

De huidige regenwaterafvoer wordt aangepast. De nieuwe riolering komt maximaal op 80 cm onder het maaiveld te liggen en leidt naar een nieuw aan te leggen wadi (Figuur 9 en Figuur 10), waarvan de bodem op een diepte van circa 75 cm onder het huidige maaiveld komt te liggen (7,15 m TAW).

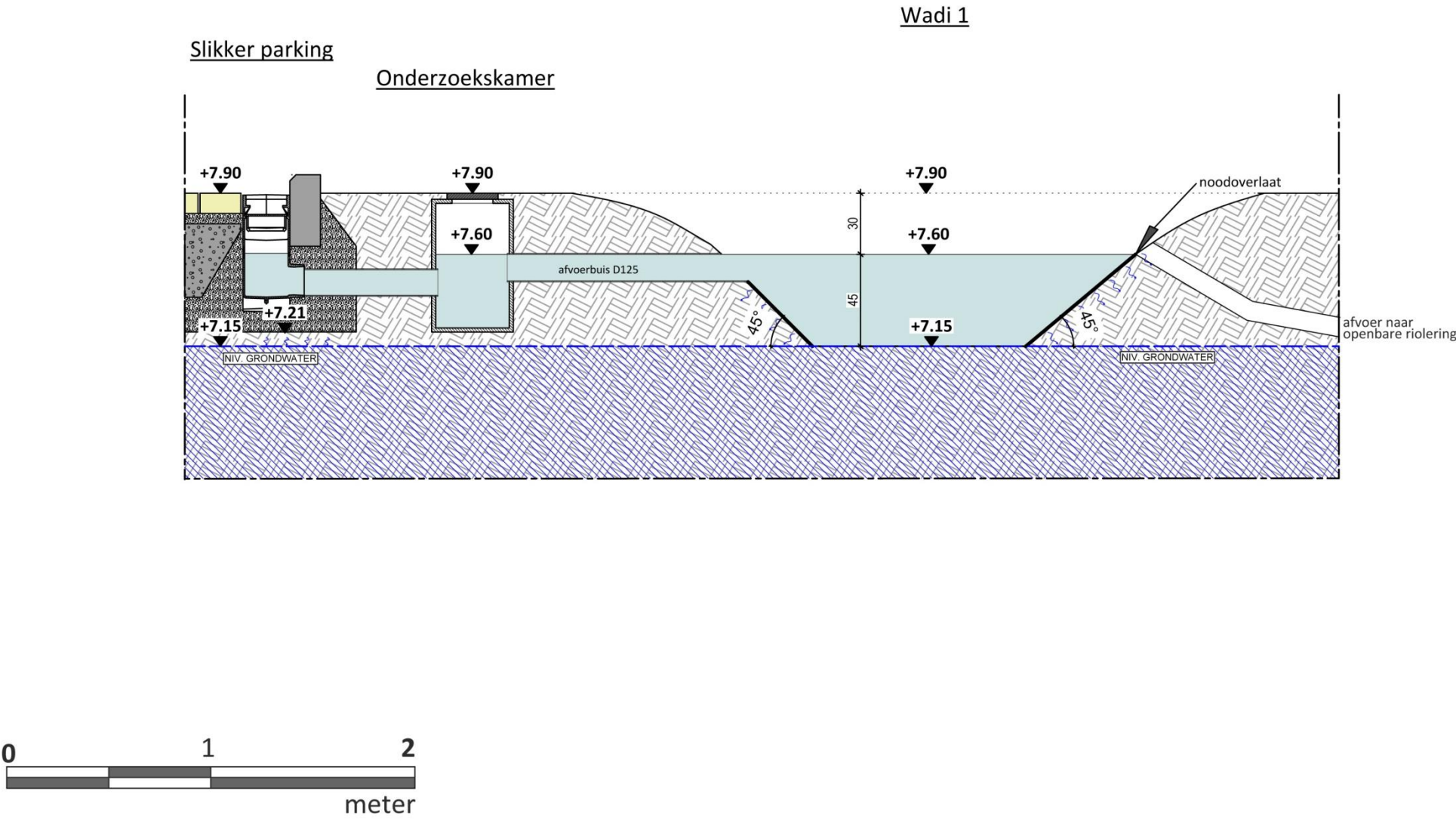

Figuur 6: Dwarsdoorsnede opbouw luifel

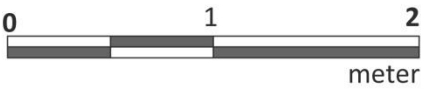
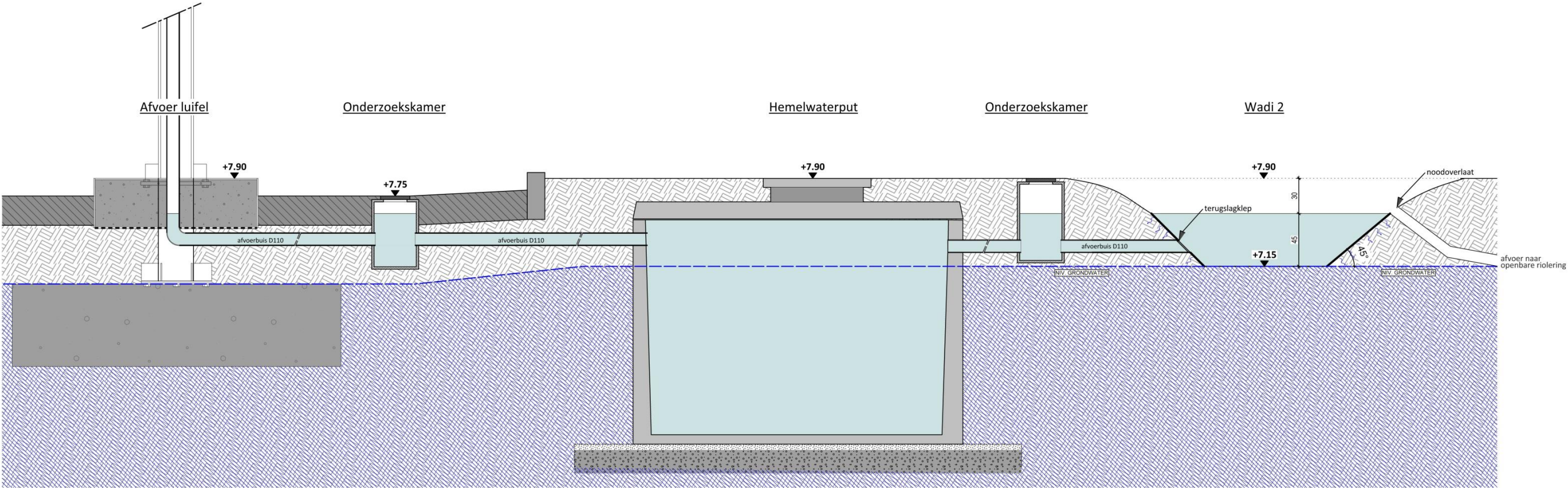

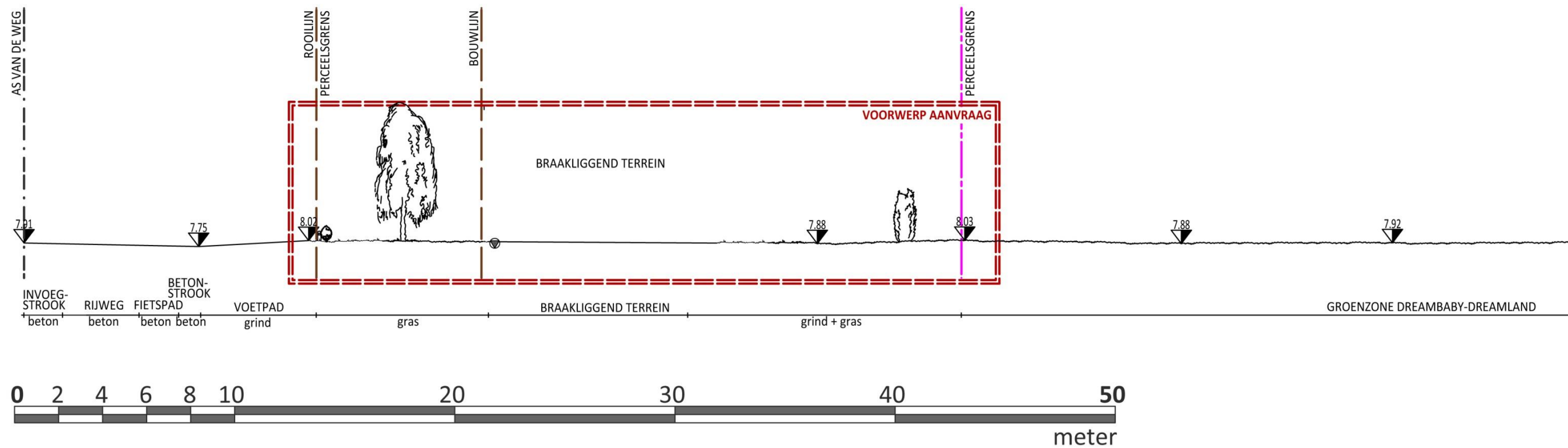
Figuur 8: Ontwerpplan met aanduiding van de onderzoekszone in rood (COLIM cvba)

Figuur 9: Doorsnede waterinfiltratie (COLIM cvba)

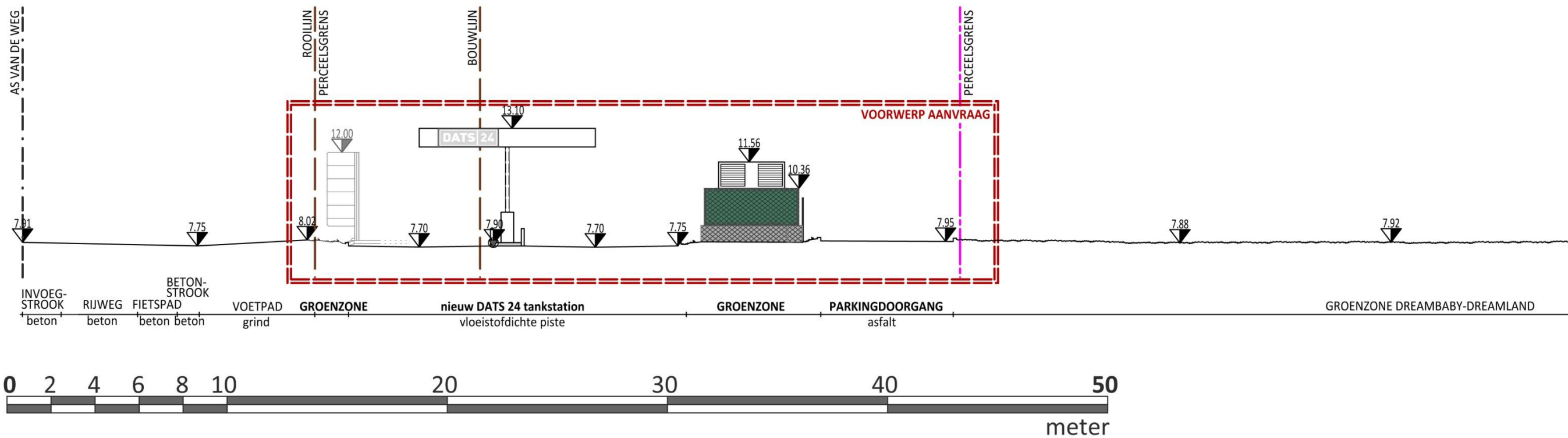

Figuur 10: Doorsnede waterinfiltratie (COLIM cvba)

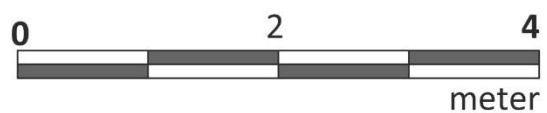
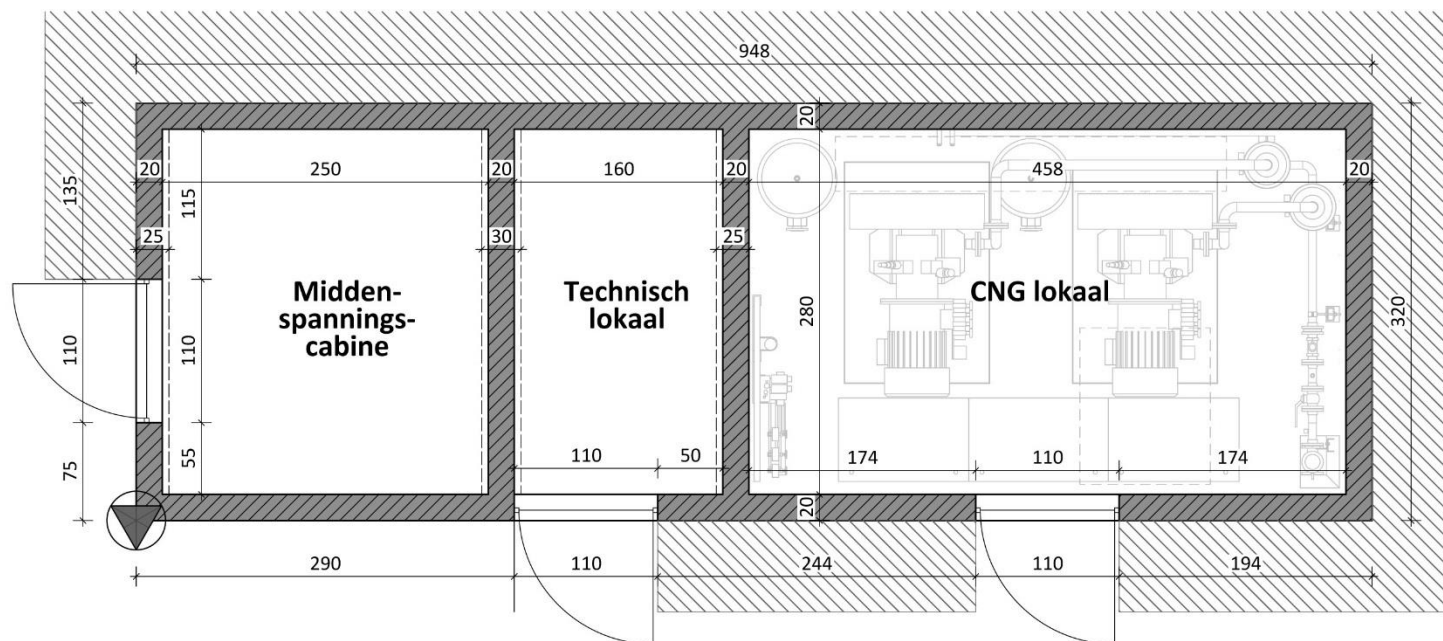
BA_Tankstation+wijziging parking_T_B_terreinprofiel BT 1/50

Figuur 11: Terreinprofiel bestaande toestand (COLIM cvba)

BA_Tankstation+wijziging parking_T_N_terreinprofiel NT 1/200

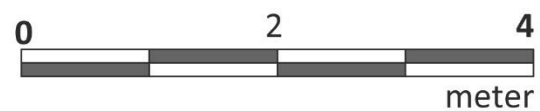
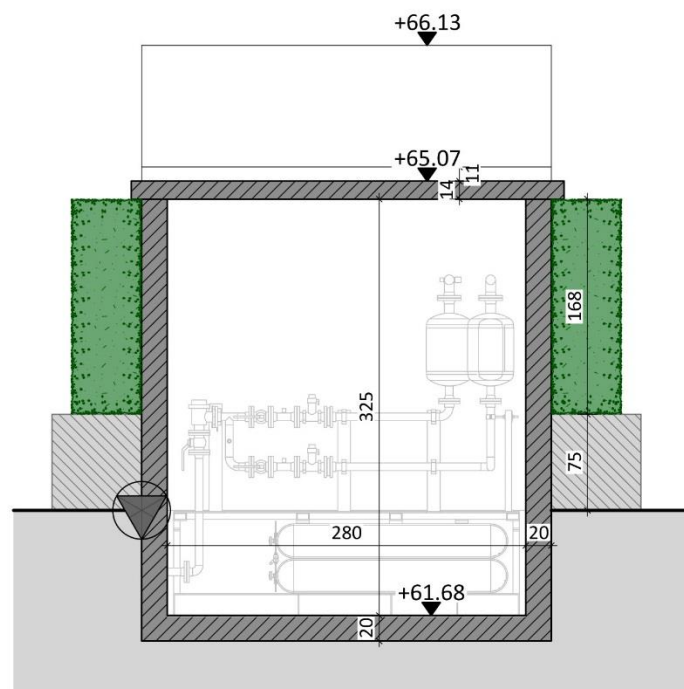
Figuur 12: Terreinprofiel nieuwe toestand (COLIM cvba)

BA_Tankstation technisch lokaal_P_N_grondplan TL

1/50

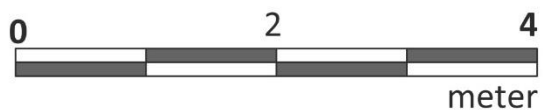
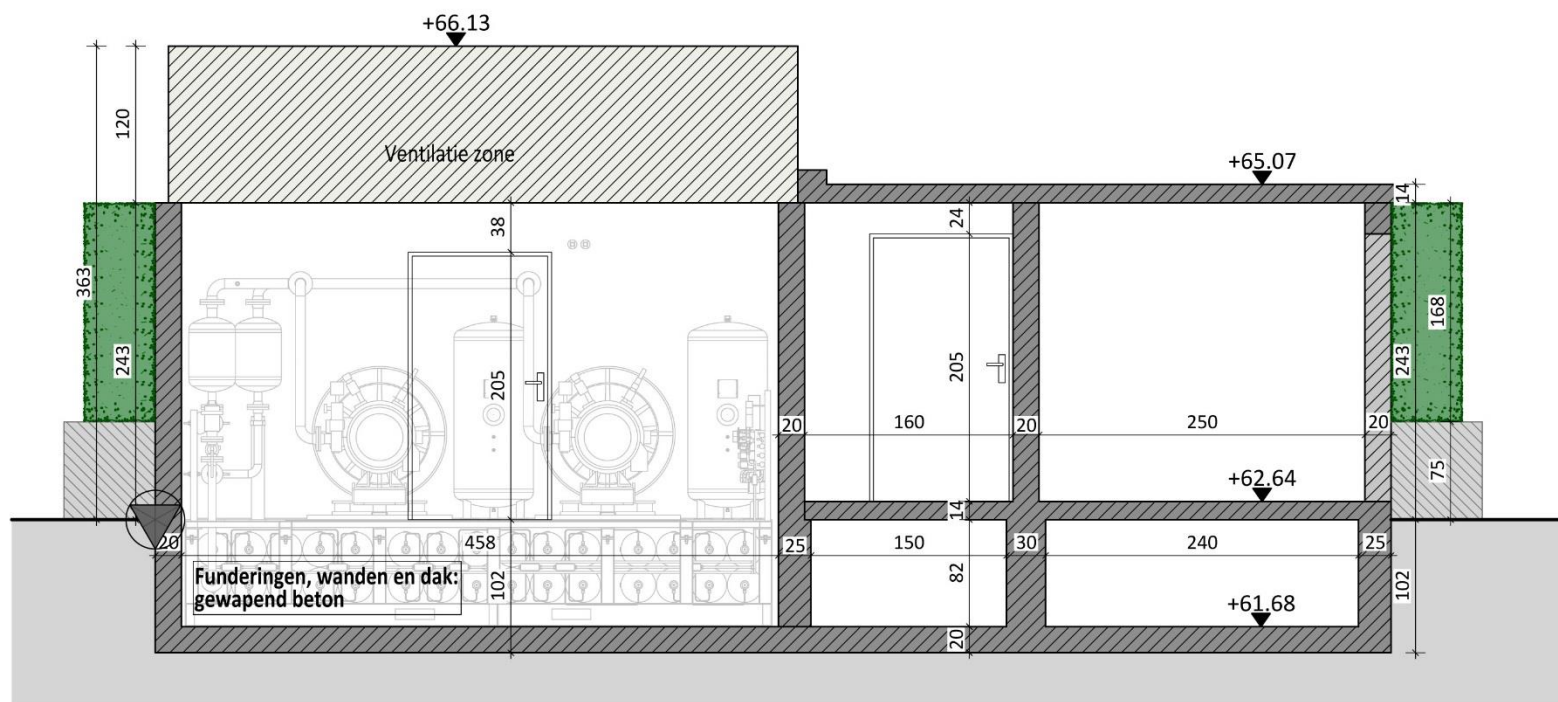
Figuur 13: Grondplan technisch lokaal (COLIM cvba)

BA_Tankstation technisch lokaal_S_N_D_dwarssnede TL

1/50

Figuur 14: Dwarsdoorsnede technisch lokaal (COLIM cvba)

BA_Tankstation technisch lokaal_S_N_L_langssnede TL

1/50

Figuur 15: Langsdoorsnede technisch lokaal (COLIM cvba)

Een bestaande middenspanningscabine wordt verwijderd. Het bestaande “DATS24” tankstation wordt afgebroken en een nieuw tankstation wordt opgericht in het midden van de totale site (Figuur 8). Er worden vier tanks voor brandstof voorzien. Hiervan zijn geen typeprofielen ter beschikking. De verharding van de piste zelf wordt aangelegd in vloeistofdicht beton van 20 cm dik op een zandbed met daaronder een PE-folie van 1,5 mm. Daaronder komt het noodzakelijke leidingwerk. De verharding rondom de piste wordt aangelegd in wegenisbeton. Via een olieafscheider wordt het water van de verharding ter hoogte van het tankstation afgevoerd. Het water van het dak wordt afgevoerd via een regenwaterput naar de hoger beschreven regenwaterafvoer. Bijhorend bij het tankstation worden een technische lokaal alsook een CNG-gebouw geplaatst in de omliggende groenzone. Het gebouw heeft een grondoppervlakte van 3,20m x 9,48m. Voor de aanleg van het technisch lokaal wordt een uitgraving voorzien tot ca. 1,02 m onder het maaiveld (Figuur 13-Figuur 15). Ter hoogte van de groenzone wordt een verstoring van het bodemarchief veroorzaakt van circa 50 cm.

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied. Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is gegeoreferencieerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met een figuratieve kaart uit 1583, een figuratieve kaart uit 1721, de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire van Popp (1842-1879) worden vijf momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief.

Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

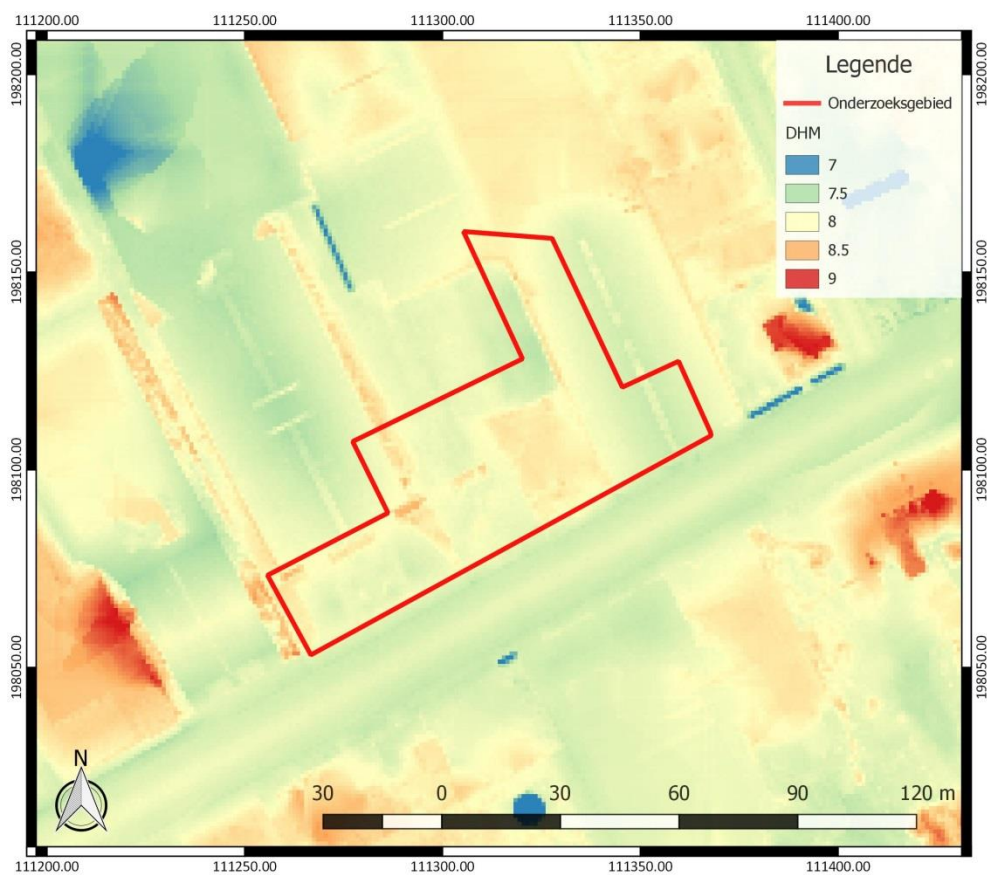
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

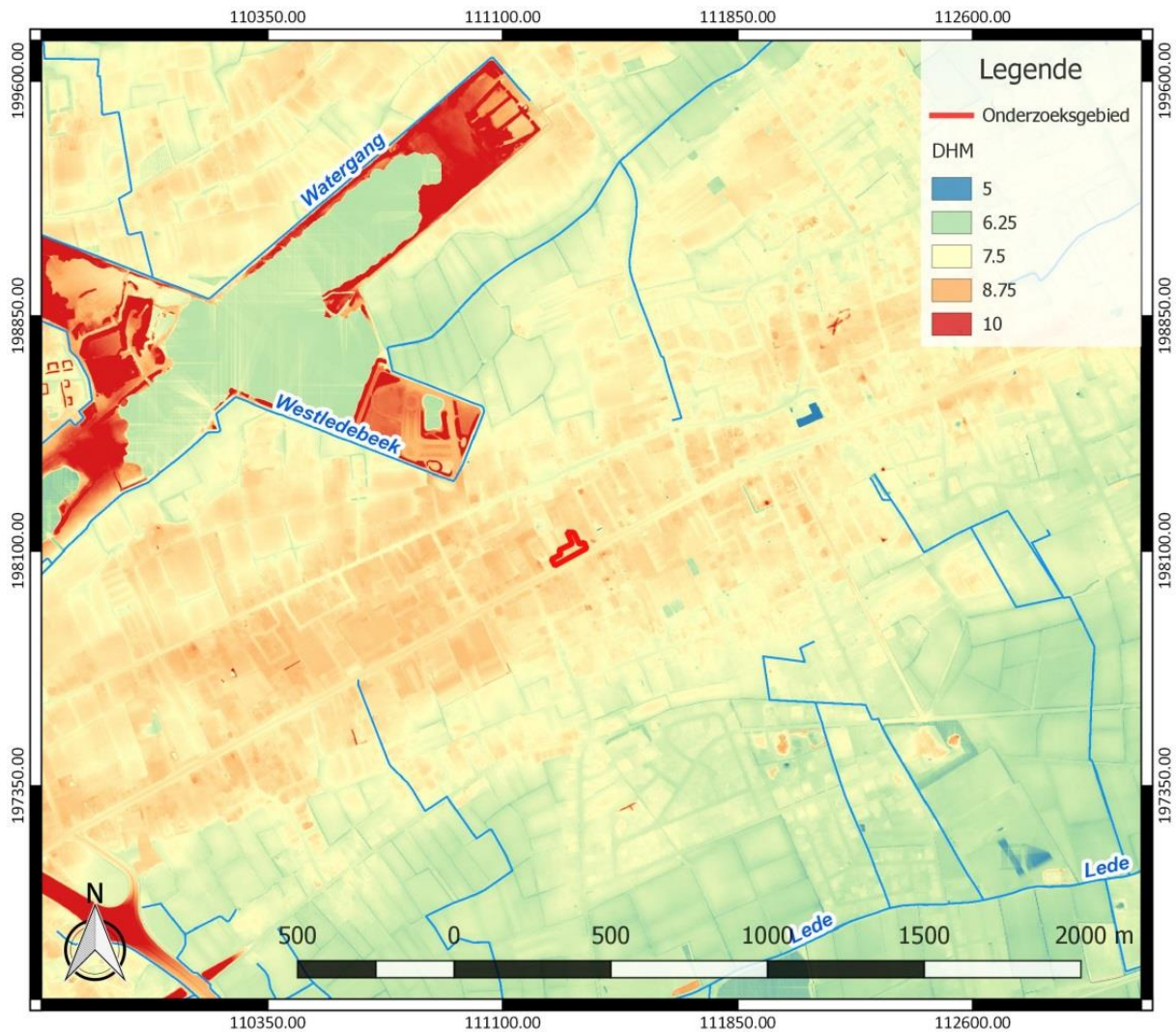
Het onderzoeksgebied is gelegen ten noorden van de Antwerpse Steenweg, ten zuiden van de Smalle Heirweg, ten westen van de Begonialaan en ten oosten van Duiventorenhof (Figuur 16). Het onderzoeksgebied is volgens het gewestplan gelegen in woongebieden met landelijk karakter. Hydrografisch behoort het terrein tot het Bekken Gentse kanalen.

Figuur 16: Kleurenorthfoto van 2016 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Figuur 17: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m, met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 18: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m en hydrografische kaart, met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 19: Hoogteverloop van noordwest naar zuidoost van het terrein (www.geopunt.be/kaart)

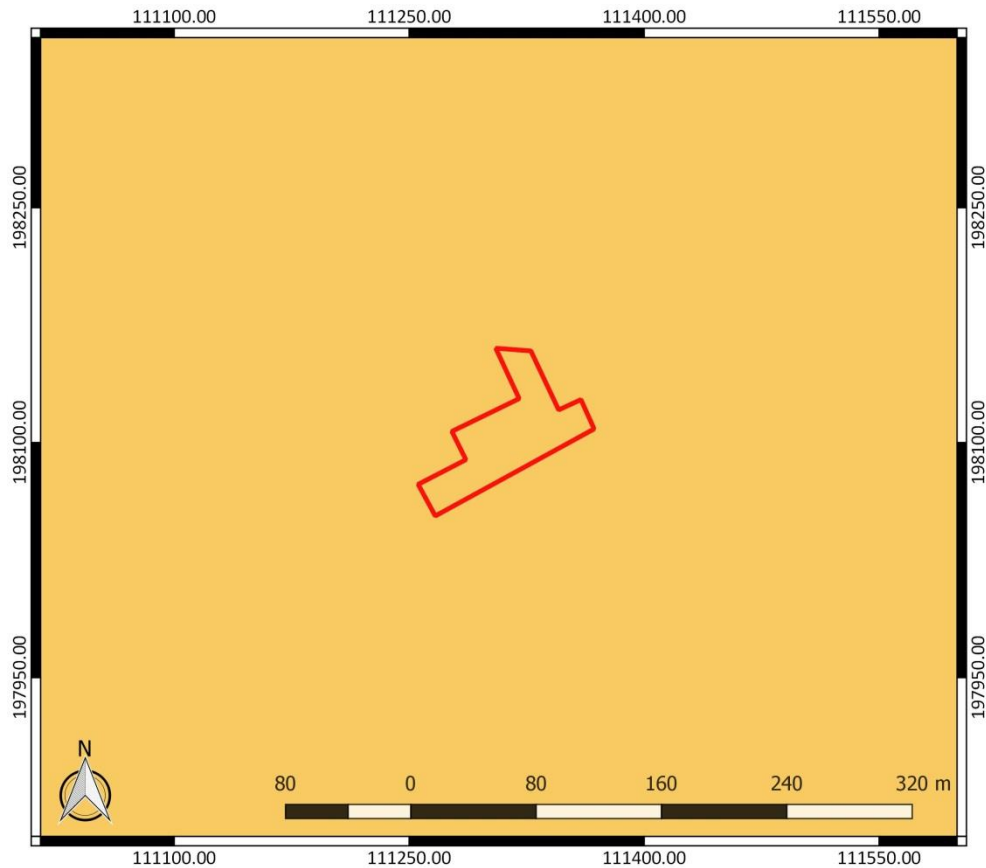
Het onderzoeksgebied bevindt zich in de ruggenzone van Zeveneken. Deze zone heeft een gemiddelde hoogte van 5 tot 6 m TAW en loopt zeer langzaam op vanaf het noorden (zuidrand van de Moervaartdepressie) naar het zuiden en daalt zeer geleidelijk vanaf het westen naar het oosten. De zone reikt vanaf Oostakker over Lochristi oostwaarts tot aan de Durmevallei nabij Lokeren. Ze wordt gekenmerkt door een microreliëf van evenwijdige en overwegend westzuidwest-oostnoordoost gerichte ruggen en ondiepe beekdalletjes of opgelijnde kommen die tot 1 à 2 m beneden de omgeving liggen.⁶ Het landschap wordt van west naar oost doorsneden door de Westlede en de Lede. Dit zijn door kanalisering in de 13de-14de eeuw rechtgetrokken natuurlijke waterlopen.⁷ Ten noordwesten van het terrein bevindt zich de Westledebeek en ten noordoosten stroomt een naamloze waterloop (Figuur 18). Het onderzoeksgebied zelf ligt op een hoger gelegen

⁶ De Moor 1995, 7

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Lochristi, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121321> (geraadpleegd op 19 oktober 2016)

zandrug in het landschap (Figuur 18), op een hoogte van ca. 7,4 tot 8,2 m TAW (Figuur 17 en Figuur 19).

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 20) bestaat uit de Formatie van Lede, die bestaat uit lichtgrijs fijn zand, dat soms kalksteenbanken bevat, dat kalk-, fossiel- (Nummulites variolarius), soms glauconiethoudend is en basisgrind bevat.⁸

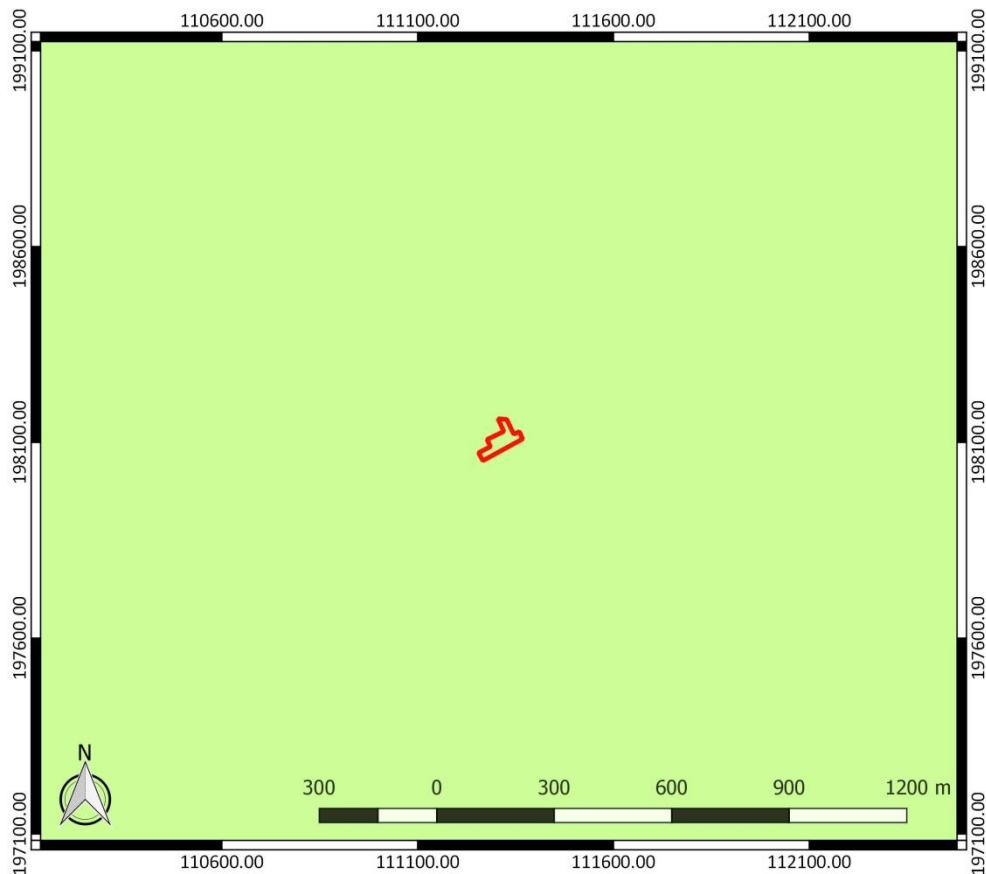

Figuur 20: Tertiaire geologische ondergrond (oranje: formatie van Lede) met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

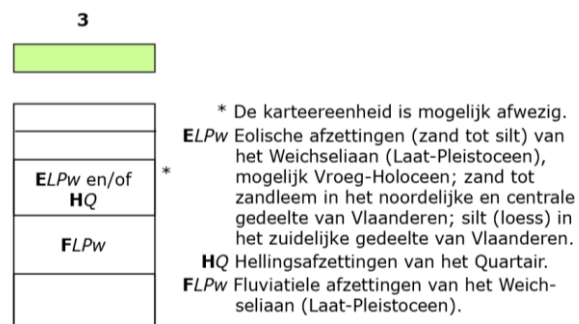
De quartairgeologische kaart (Figuur 21) geeft aan dat zich binnen het onderzoeksgebied eolische afzettingen bevinden van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen en/of hellingsafzettingen van het quartair. Daaronder bevinden zich nog oudere fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).⁹

⁸ www.geopunt.be/kaart

⁹ www.geopunt.be/kaart

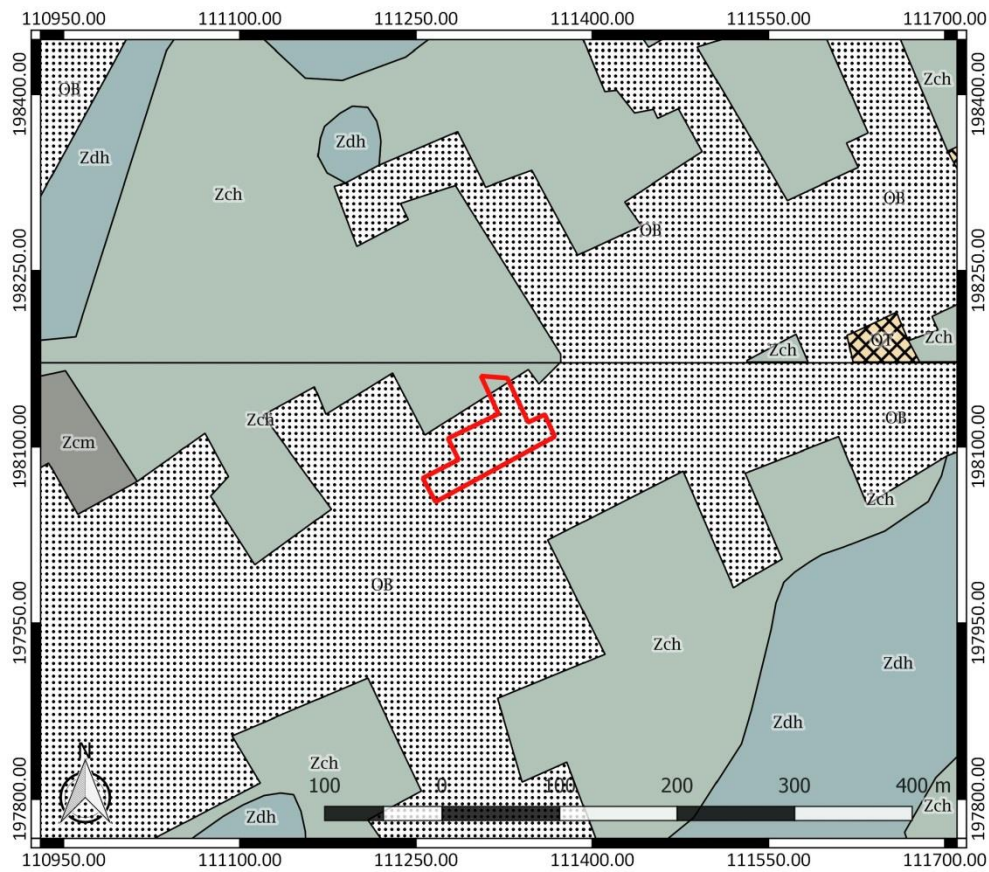
Figuur 21: Quartaairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

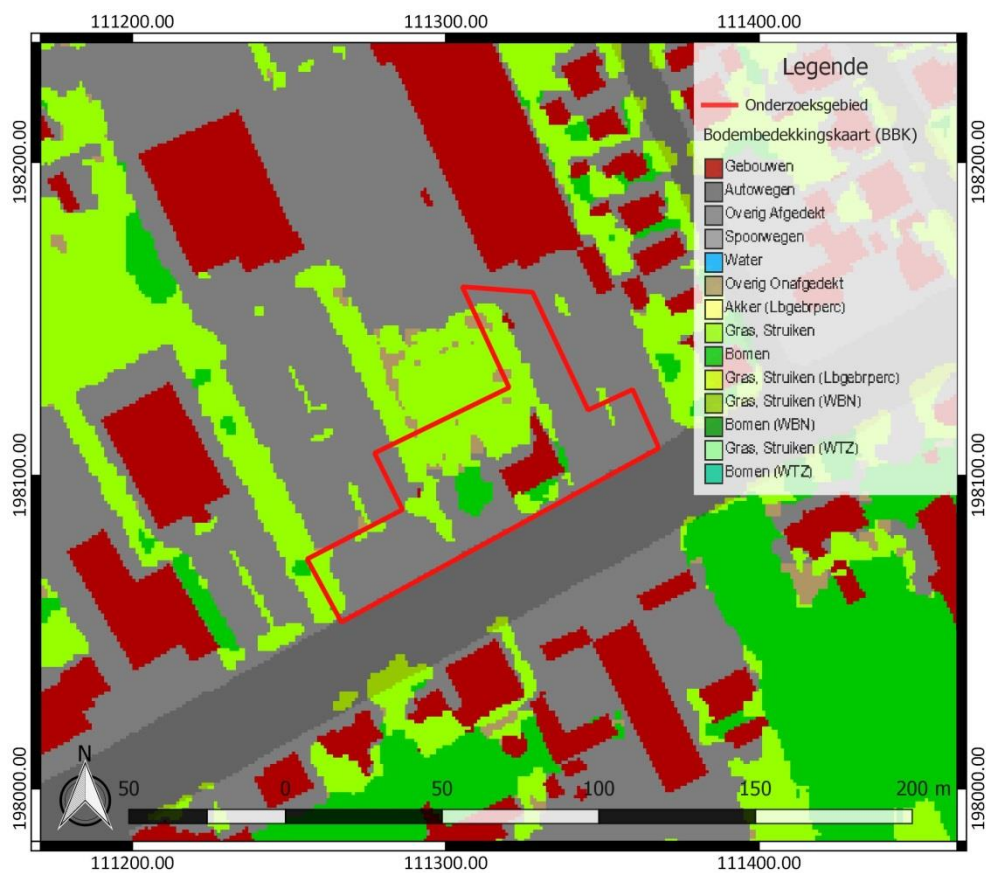
Figuur 22: Legende quartaairgeologische kaart (www.geopunt.be/kaart)

De bodemkaart (Figuur 23) toont dat het onderzoeksgebied voor het grootste deel gekenmerkt wordt door bebouwde gronden (OB). Het uiterste noorden van het terrein wordt aangegeven als een matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont (Zch).¹⁰ Het terrein is momenteel nog deels verhard. Centraal wordt het terrein ingenomen door gras, struiken en bomen (Figuur 24). De bebouwing die op de bodemgebruikskaart te zien is, is vandaag de dag gesloopt, zoals te zien is op een recente luchtfoto (Figuur 16).

¹⁰ www.geopunt.be

Figuur 23: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Figuur 24: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De oude vorm van Lochristi is "Lo", in het Germaans "open plek in een bos" en oorspronkelijk doelend op de open plek in het Lobos. In 1210 was de oudste vermelding "Lo" al verruimd tot een groter gebied dan het Lobos. Lochristi maakte met het later (1287) van Lochristi afgescheiden Zeveneken deel uit van het bosrijke gebied ten noordoosten van Gent, dat zich uitstreckte tot Lokeren en gemeenschappelijk bezit was van het dorp Achtene, een nederzetting op de grens van Lochristi en Oostakker. Dit gebied werd door de Heilige Amandus aangekocht als bezit voor de door hem te Gent gestichte Sint-Baafsabdij.¹¹

In de streek ten oosten van Gent, tussen de Durme-Moervaart in het noorden, de Durme in het oosten en de Schelde in het zuiden, zijn een aantal vrij uitgestrekte bossen te onderscheiden tot in de 12de-begin 13de eeuw. Deze bossen waren geïndividualiseerd met eigenaam, zo ook het bos Meerhout tussen Oostakker en Lochristi. De bossen zijn van elkaar gescheiden door brede stroken heide, zogenaamde wastinen. Deze zijn ontstaan door een eeuwenlang degeneratieproces van het loofwoud, als gevolg van het gebruik van minder begroeide delen van de wouden als weide voor het vee (begrazing). In de vroege middeleeuwen (6de-7de eeuw) werden verschillende schaapskooien en zelfs grotere veeteeltbedrijven in de bossen van deze streek opgericht.¹²

De ontginningen in Oostakker, Lochristi en Zeveneken vormen een goed voorbeeld van het in cultuur brengen van 'wastinen' door de Sint-Baafsabdij, waarvoor zij aan het begin van de 13de eeuw (omstreeks 1215) toestemming kregen van de gravin. De Sint-Baafsabdij had reeds een aantal 'wastinen' in eigendom, maar konden er eigenlijk niet over beschikken door het grafelijke wildernisregaal, het recht van de landsheer op heerloze gronden. Wel had de abdij reeds lang voordien op open plekken in het bos, waarover zij wel beschikking bewaard had, grote hoeven opgericht, wellicht zelfs deels de voortzetting van enkele vroegmiddeleeuwse hoeven die vermoedelijk aan veeteelt deden. Er kan verondersteld worden dat deze grote hoeven de centra van de eigenlijke landontginning werden en dat er zich omheen kleine gehuchten vormden. De huidige Antwerpse Steenweg werd als ontginningsas verkozen.¹³

Door verdeling van het abdijbezit in 819 tussen de kloostergemeenschap en de abt werd de Sint-Baafsheerlijkheid een abbatiaal goed. Vanaf 1067 was de Heilige Kerstkerk (gelegen op het Sint-Baafsdorp naast de Sint-Baafsabdij te Gent) de parochiekerk van de later afzonderlijke parochies Lochristi, Zeveneken, Zaffelare, Oostakker, Desteldonk en Mendonk (samen de Sint-Baafsheerlijkheid vormend). De bezittingen van Sint-Baafsabdij werden in de 9de eeuw geïsurpeerd door de Graaf van Vlaanderen en na terugkeer van de monniken in het begin van de 12de eeuw gedeeltelijk gerestitueerd, voornamelijk het zuidelijke en oostelijke deel van Lochristi dat in de 13de eeuw in cultuur werd gebracht. Lobos zou pas in de 14de eeuw ontgonnen zijn. Op de tot heidegronden gedegenereerde hogere zandstroken ontstonden van west naar oost oude verkeerswegen, zoals de Antwerpse Steenweg.¹⁴

Administratief behoorde Lochristi tot de kasselrij van de Oudburg van Gent. Vanaf de 14de eeuw werd sancti Christi toegevoegd aan de naam Lo om het gebied te onderscheiden van andere abdijbezittingen met de naam Lo. Tussen 1221 en 1280 werd Lochristi een afzonderlijke parochie.

¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Lochristi, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121321> (geraadpleegd op 19 oktober 2016)

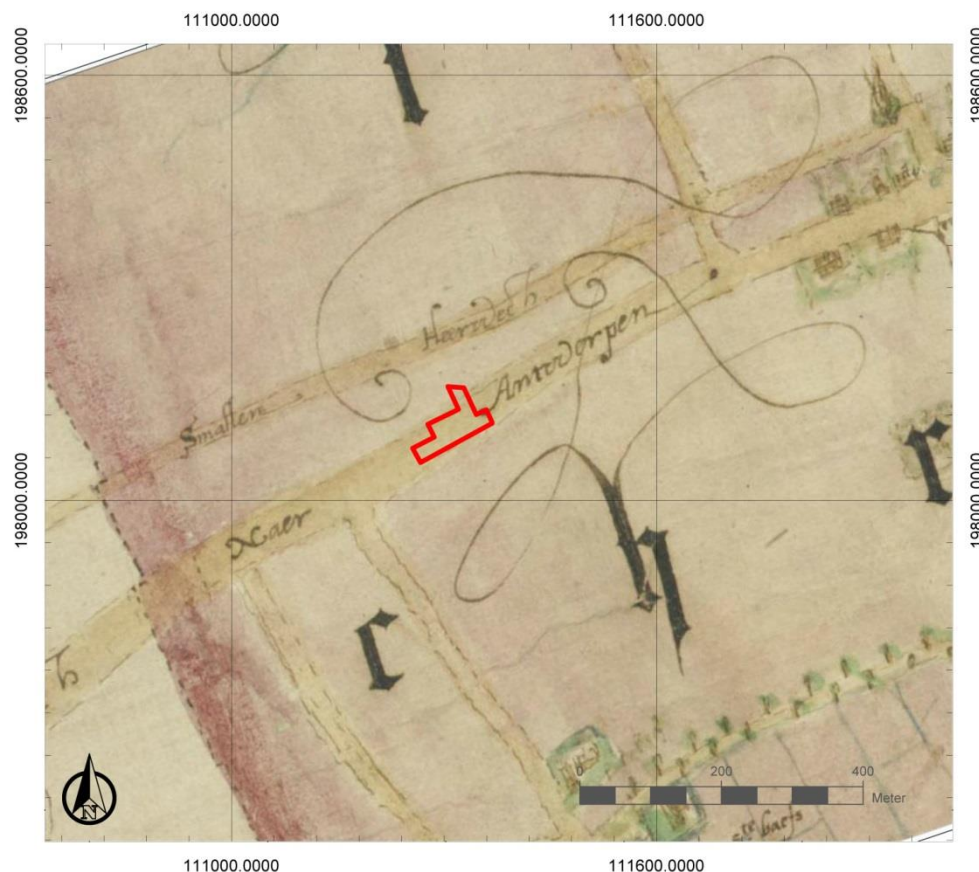
¹² Verhulst 1995, 115-116

¹³ Verhulst 1995, 139

¹⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Lochristi, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121321> (geraadpleegd op 19 oktober 2016)

Het noordwestelijk deel van Lochristi werd door de graaf langer achtergehouden en later gerestitueerd aan de Sint-Baafsabdij, doch deze gebieden bleven afzonderlijke entiteiten. Het betreft onder meer de keure van Hijile die in 1560 aan de abdij werd overgedragen en het laatschap Heindrikslaar. Met de dood in 1563 van de laatste abt van de Sint-Baafsabdij ging Lochristi met de rest van de Sint-Baafsheerlijkheid over in handen van het bisdom Gent.¹⁵

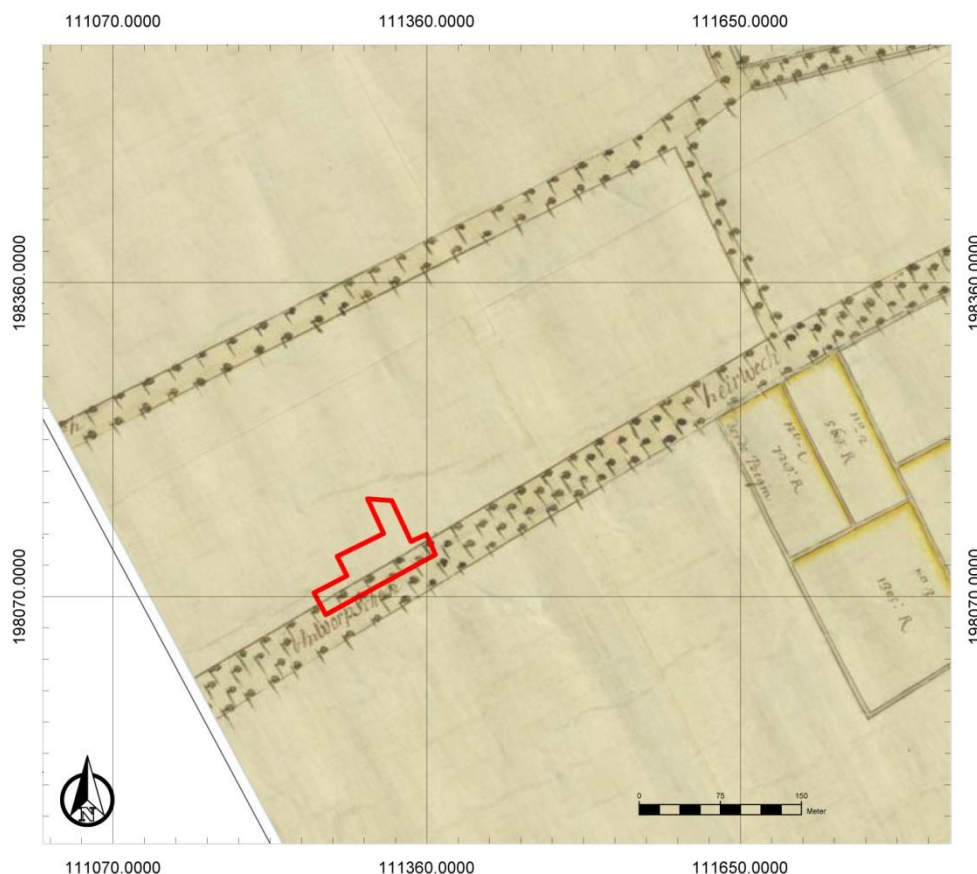
De oudste kaart die het onderzoeksgebied afbeeldt is van de hand van Horenbault en dateert uit 1583. Deze kaart is niet erg nauwkeurig, waardoor het onderzoeksgebied bij het georefereren op de Antwerpse Steenweg komt te liggen, wat in werkelijkheid wellicht niet het geval was (Figuur 25). De kaart maakt wel duidelijk dat naast de Antwerpse Steenweg de Smalle Heirweg reeds aangelegd was. Er is geen bebouwing weergegeven. Een kaart die van ongeveer dezelfde tijd dateert, is de Figuratieve kaart (Authentieke kopie) van de landgoederen in de parochies Sint-Salvator, Lochristi, Oostakker en Desteldonk, die eigendom waren van het Gentse Sint-Baafskapittel, opgemaakt in 1583 door Corneille Breydel, secretaris van wijlen Viglius. Deze geeft ongeveer dezelfde situatie weer en is daarom niet weergegeven.

Figuur 25: Figuratieve kaart van de prochien van Loochristi, Seveneecken, Overmeire en Destelberghe, door F.-B. Horenbault, 1583 (www.cartesius.be)

Een kaart van 1721 van Benthuijs geeft ook geen bebouwing aan ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 26). Deze kaart geeft het wegenpatroon weer en de percelen die het onderwerp waren voor de opmaak van de kaart. Het onderzoeksgebied situeert zich echter niet ter hoogte van een dergelijk perceel. Eventuele bebouwing binnen het onderzoeksgebied is daarom niet weergegeven op de kaart.

¹⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Lochristi, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121321> (geraadpleegd op 19 oktober 2016)

Figuur 26: Kaarte figurative van alle de landen, bosschen en meerschen, gelegen binnen de prochie van Loochrity, competerende het bisdom van Gent, gemaekt ten verzoeke van Erardus Van der Noot, door Philippe Benthuyts, gezworen landmeter geadmitteerd by den raede van Vlaenderen, 1721 (www.cartesius.be)

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden uit 1771-1778 is duidelijk te zien dat het onderzoeksgebied ten westen van de historische dorpskern van Lochristi ligt (Figuur 27). Het onderzoeksgebied is gelegen in akkerland (Figuur 28). Een tweede nederzetting gepaard met een systematische algehele ontginning van het gebied vond meer zuidwaarts plaats aan de Antwerpse Steenweg en gaf in de 13de eeuw aanleiding tot het ontstaan van het typische straatdorp thans gevormd door Dorp-West en Dorp-Oost. De "curses" Lichtelaar en Roeselaar, gelegen op de oude weg (Voordestraat) van Achtene naar Lobos, zouden respectievelijk in de 12de en 13de eeuw als ontginningscentra van de Gentse Sint-Baafsabdij opgericht zijn.¹⁶ Het op de zgn. Ferrariskaart weergegeven gehucht Lichtelaere (Figuur 27, linksonder) en het Chateau de Rousselaere (Figuur 27, rechtsonder) verwijzen hier nog naar.

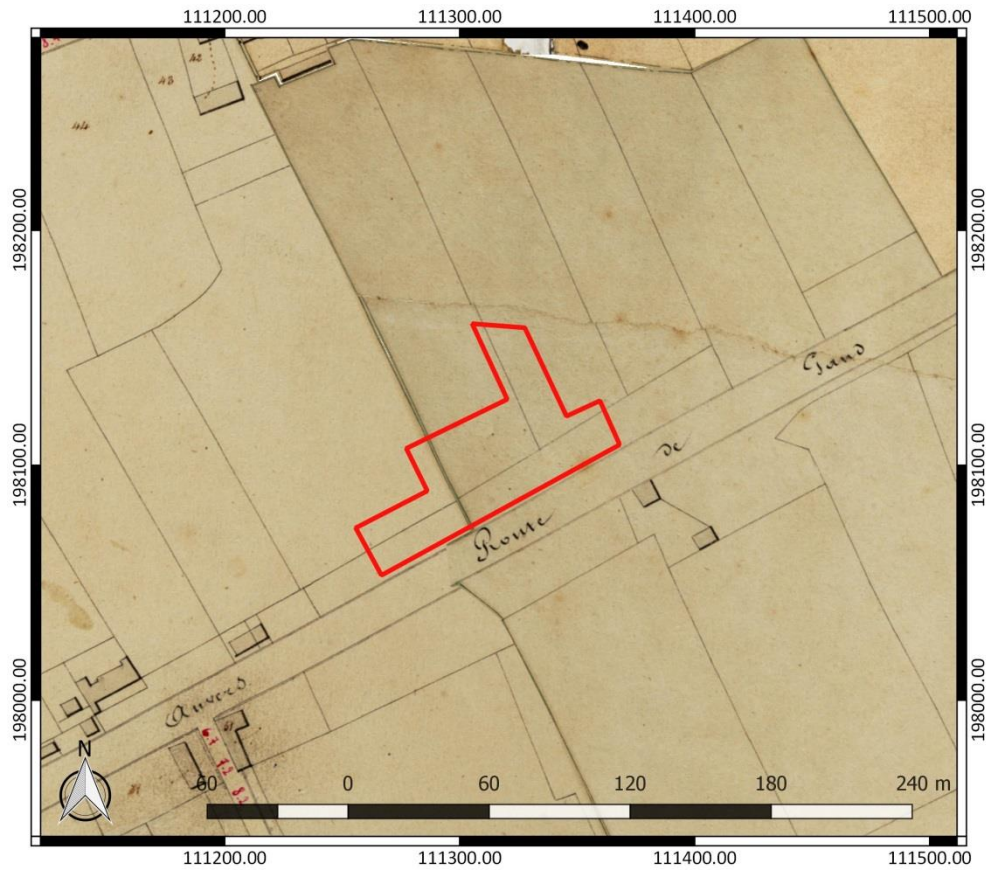
¹⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Lochristi, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121321> (geraadpleegd op 19 oktober 2016)

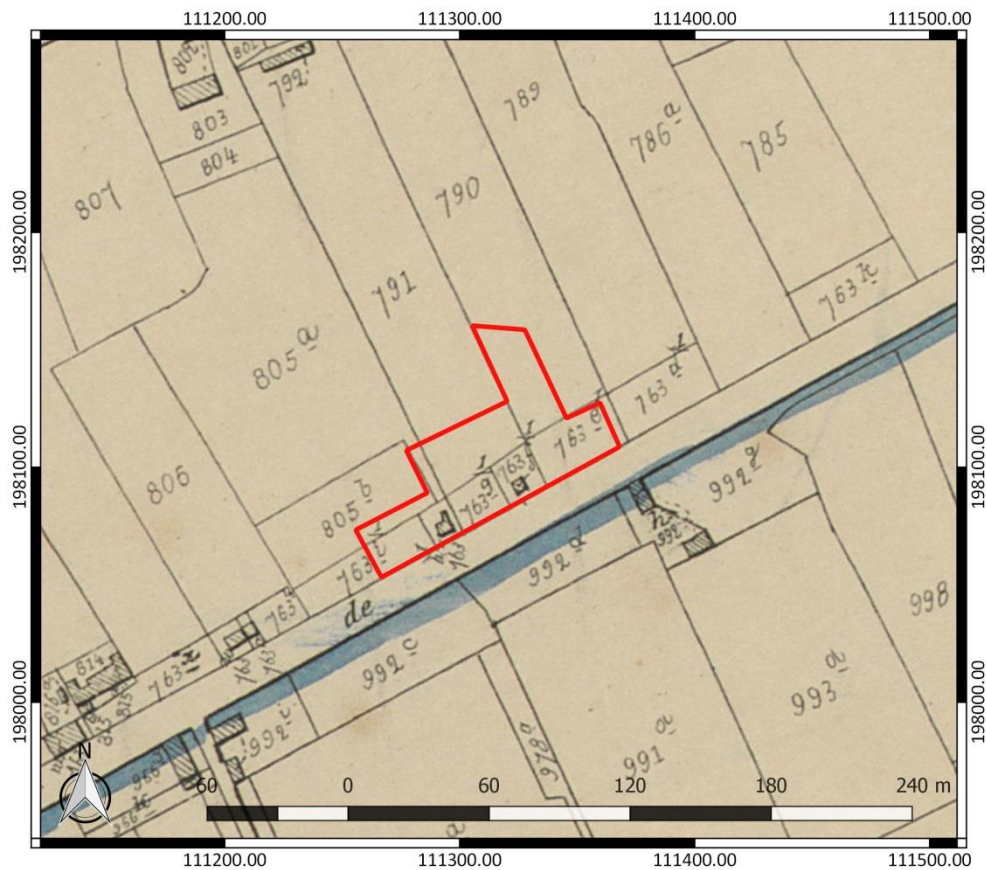
Figuur 27: Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied
(www.geopunt.be/kaart)

Figuur 28: Detail kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Figuur 29: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Figuur 30: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (<http://www.geopunt.be/kaart>)

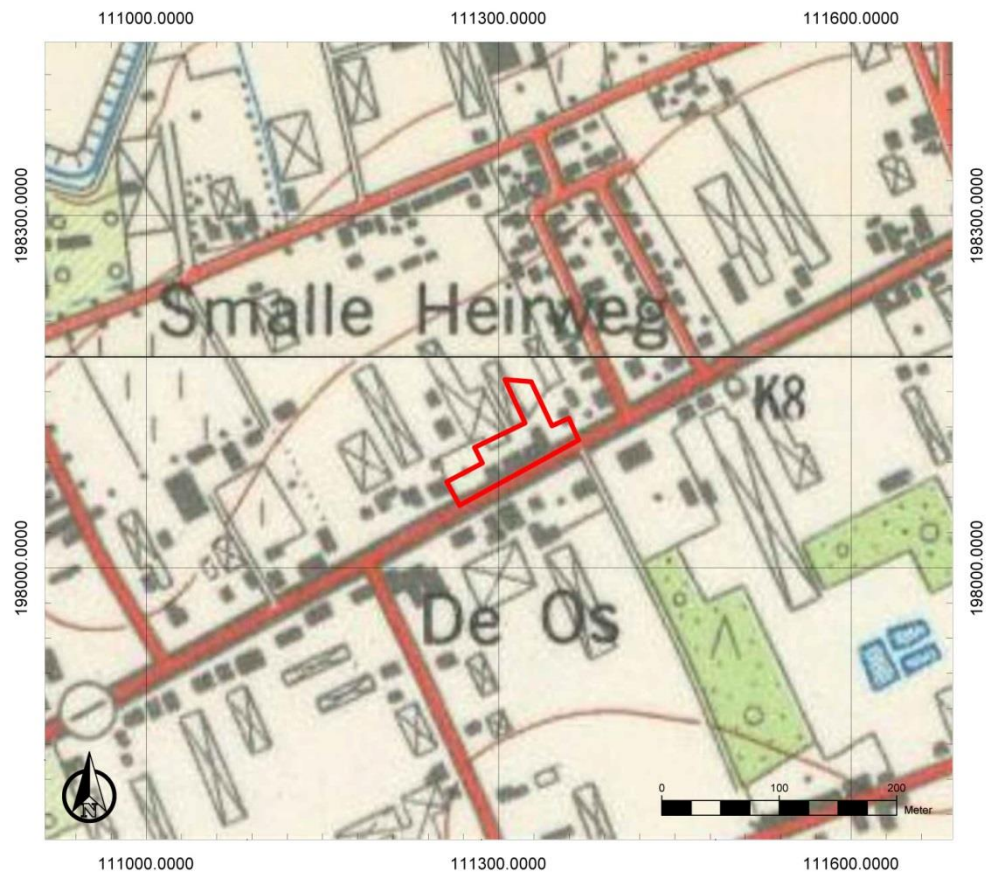
Wanneer gekeken wordt naar de Atlas der Buurtwegen uit 1841 (Figuur 29), blijkt dat er nog steeds geen bebouwing is ter hoogte van het onderzoeksgebied. Vanaf de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) is er binnen het onderzoeksgebied wel bebouwing aanwezig langsheen de Antwerpse Steenweg (Figuur 29).

Kenmerkend voor Lochristi sinds de laatste decennia van de 19de eeuw is de bloementeelt. Opvallend voor het landschap en voornamelijk geconcentreerd aan de Antwerpse Steenweg zijn de bloemisterijbedrijven met hun serrebouw. Ook de vele rechthoekige bakstenen watertorens getuigen van deze bedrijvigheid.¹⁷ Voor het eerst kunnen serres worden waargenomen op het terrein op de topografische kaarten van 1937 en 1938 (Figuur 31). Ze behoren toe aan de bebouwing langs de Antwerpse Steenweg. In 1966-1966 is de glasteelt ter hoogte van en langs het onderzoeksgebied verder uitgebreid (Figuur 32). De aanwezigheid van serres kan ook duidelijk gezien worden op een luchtfoto uit 1971 (Figuur 33).

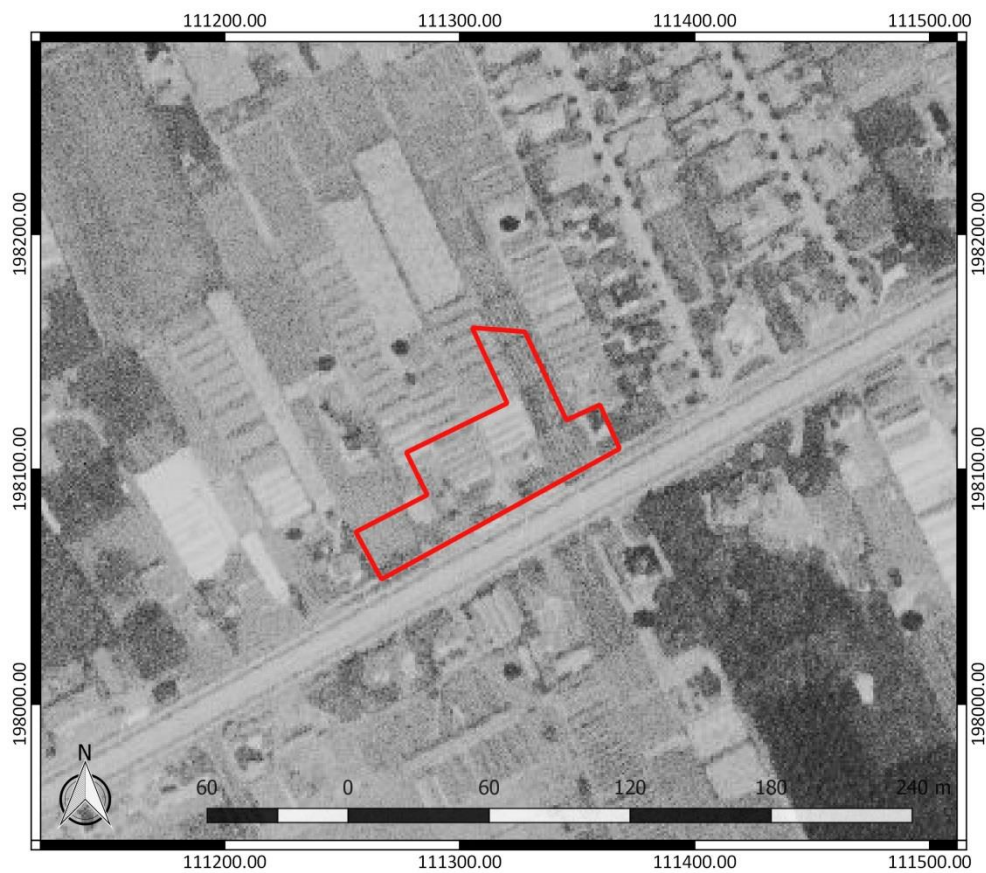

Figuur 31: Loochristi 14 / 6. 01-01-1938 en Melle 22 / 2 01-01-1937 (www.cartesius.be)

¹⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Lochristi, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121321> (geraadpleegd op 19 oktober 2016)

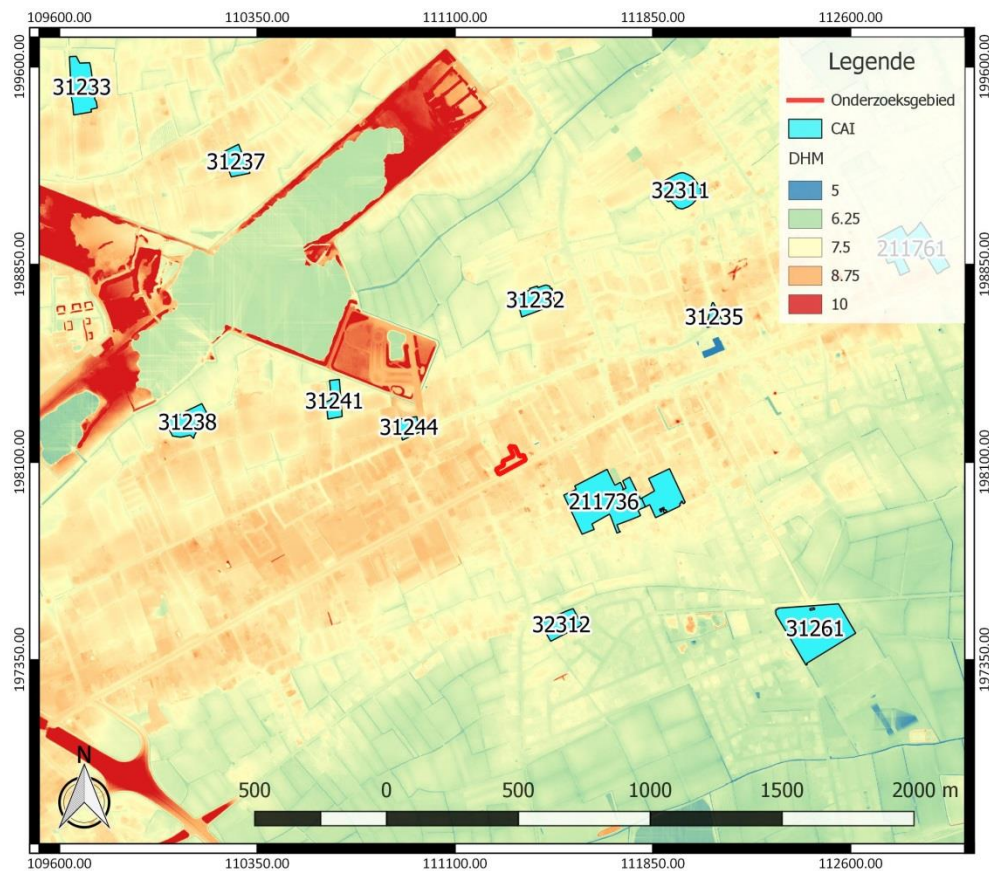
Figuur 32: 14/5 - 6 Evergem – Lochristi. 1967 – 1969 en 22/1 - 2 Gent – Melle. 1966 – 1967 (www.cartesius.be)

Figuur 33: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

In de buurt van het onderzoeksgebied zijn enkele gekende archeologische waarden gelegen (Figuur 34). Ze kunnen inzicht bieden in het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied.

Figuur 34: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerendergoed.be/>)

Ter hoogte van CAI ID 31237 werd een fragment van een gevleugelde pijlpunt en enkele artefacten met verbrijzelde bodem uit de steentijd aangetroffen bij veldprospectie.¹⁸ Ook ter hoogte van CAI ID 32311 werd steentijdmateriaal aangetroffen. Dit kan geplaatst worden in het Mesolithicum. Het gaat om afslagschrabber, kleine boor, geretoucheerde kling en artefact met verbrijzelde boorden.¹⁹

In de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich verschillende sites met walgracht. Het gaat in de eerste plaats om het Oud Hof (CAI ID 32311). De oudste geschreven bron dateert uit 1210. Ze zou vermoedelijk opklimmen tot de 9de eeuw-10de eeuw (zie ook 2.4.2).²⁰ Het Goed te Lichtelaar (CAI ID 32312) is een abdijpachthoeve (behoorde tot Sint-Baafsabdij), vermoedelijk opgericht in de 12de of 13de eeuw.²¹ Het Kasteel Rooselaer (CAI ID 31261) is een waterburcht. Ze gaat terug op een 12de-eeuwse hoeve. In de 13de eeuw wordt bij de hoeve een buitenverblijf gebouwd, die later evolueerde tot kasteel.²² De Wispelarehoeve ter hoogte van CAI ID 31233 dateert uit de late middeleeuwen.²³ Ook ter hoogte van CAI ID 31232 (Goed ten Akker),²⁴ CAI ID 31238,²⁵ CAI ID 31241²⁶

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31237, Veldstraat (LO46) (geraadpleegd op 19 oktober 2016)

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32311, Oud Hof (geraadpleegd op 19 oktober 2016)

²⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32311, Oud Hof (geraadpleegd op 19 oktober 2016)

²¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32312, Goed te Lichtelaar (geraadpleegd op 19 oktober 2016)

²² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31261, Kasteel Rooselaer (geraadpleegd op 19 oktober 2016)

²³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31233, Wispelarehoeve (geraadpleegd op 8 november 2017)

en CAI ID 31244²⁷ zijn sites met walgracht aanwezig. Deze gaan op basis van cartografisch materiaal minstens terug tot het einde van de 16de eeuw. Daarnaast is er in de omgeving een molen gesitueerd die uitgebaat werd door de Sint-Baafsabdij (CAI ID 31235). Het oudste document waarin de molen wordt vermeldt, dateert uit 1231.²⁸

Bij een proefsleuvenonderzoek ter hoogte van Dorp Oost (CAI ID 211761) werden enkel greppels vastgesteld uit de nieuwe tijd.²⁹ Dit is ook het geval voor een proefsleuvenonderzoek dat uitgevoerd werd ter hoogte van de Nieuwstraat (CAI ID 211736).³⁰

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?

De Antwerpse Steenweg waar het onderzoeksgebied aan grenst, zou reeds aangelegd zijn in het kader van ontginningen tijdens het begin van de 13de eeuw. De streek zelf zou echter pas in de 14de eeuw ontgonnen zijn. Schaarre vondsten in de omgeving dateren uit de steentijd. De meeste gekende archeologische waarden dateren echter uit de volle middeleeuwen tot de nieuwste tijd. De aanwezigheid van waardevolle archeologische sporen uit andere periodes is echter niet uit te sluiten.

Aan de hand van een landschappelijk booronderzoek dat in het verleden reeds uitgevoerd werd op het terrein, werd meer inzicht verkregen in de bewaring van de bodem. Het landschappelijk booronderzoek toont aan dat de bovenste lagen van het bodemarchief sterk geroerd tot verstoord zijn. Slechts plaatselijk kon nog een bewaarde B horizont vastgesteld worden. Op basis daarvan is het potentieel op steentijd artefactensites binnen het onderzoeksgebied laag. Waardevolle archeologische sporen zijn wel nog mogelijk.

Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Aan de hand van historische kaarten en luchtfoto's zijn we goed geïnformeerd met betrekking tot de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein in de nieuwe en de nieuwste tijd. De Antwerpse Steenweg en de Smalle Heerweg blijken terug te gaan op historische wegen die minstens dateren uit de 16de eeuw. Vanaf de tweede helft van de 19de eeuw is bebouwing te zien in het zuiden van het onderzoeksgebied, ter hoogte van de Antwerpse Steenweg. Het grootste deel van het onderzoeksgebied was bebouwd met serres in de 20ste eeuw. In de 21ste eeuw wordt het terrein ingenomen door een tankstation, een woning en verhardingen.

²⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31232, Goed ten Akker (geraadpleegd op 19 oktober 2016)

²⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31238, Smalle Heerweg (LO54) (geraadpleegd op 19 oktober 2016)

²⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31241, Smalle Heerweg (LO55) (geraadpleegd op 19 oktober 2016)

²⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31244, Smalle Heerweg (geraadpleegd op 8 november 2017)

²⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31235, Schoolstraat (LO27) (geraadpleegd op 19 oktober 2016)

²⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 211761, Dorp-Oost Fase 1 (geraadpleegd op 8 november 2017)

³⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 211736, Nieuwstraat (geraadpleegd op 8 november 2017)

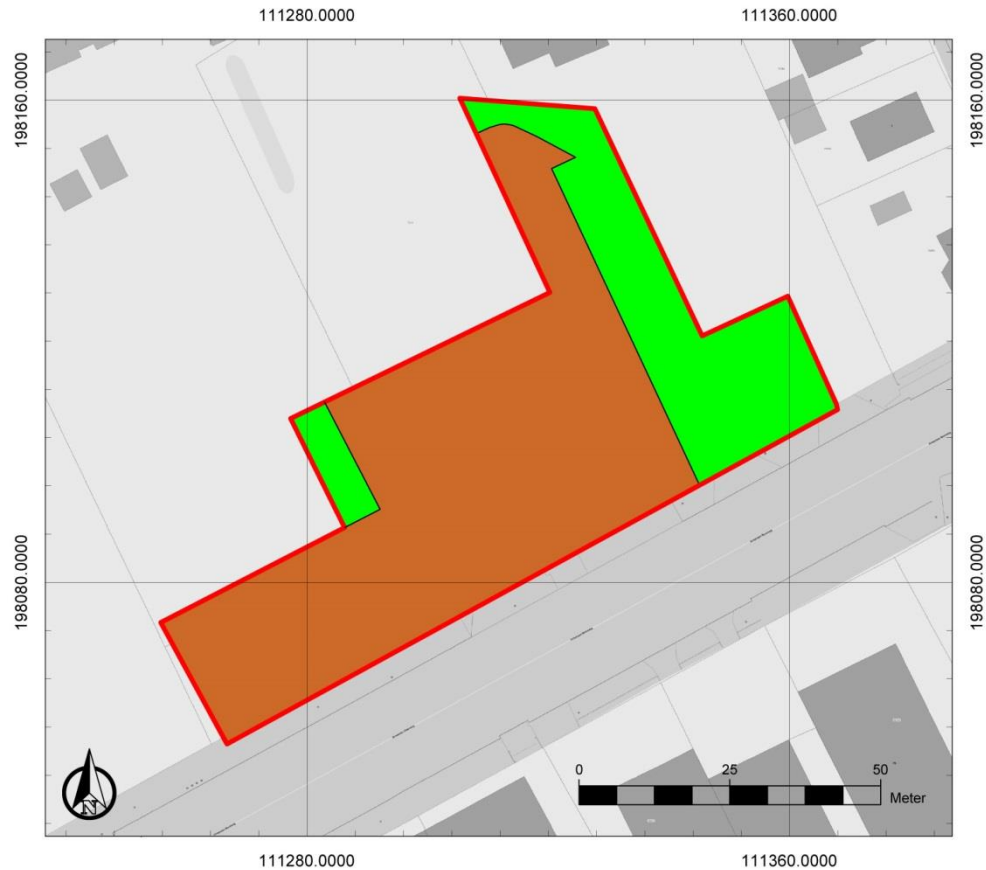
Figuur 35: Synthesekaart met aanduiding van de bebouwing op het terrein in het verleden, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Wat is de impact van de geplande werken?

De geplande werken zijn zeer divers en kennen verschillende verstoringdieptes. Daarbovenop komt dat het niet enkel de eigenlijke graafwerken zijn die een verstoring veroorzaken. Ook compactie door het gebruik van zware machines heeft een invloed op het bodemarchief. De omvang en de diepte van de ingrepen maken dat we er vanuit kunnen gaan dat het bodemarchief binnen het grootste deel van het onderzoeksgebied verstoord zal worden door de werken (zone van ca. 3200 m²). Enkel ter hoogte van de bestaande parking zijn de geplande bodemingrepen erg beperkt (zone van ca. 1207 m²). Hier wordt voornamelijk een zone van ca. 15 m² verstoord ter hoogte van waar nieuw asfalt voorzien wordt.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek geeft aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. In het verleden blijken wel al heel wat bodemingrepen plaats gevonden te hebben op het terrein. Aan de hand van een landschappelijk booronderzoek dat in het verleden uitgevoerd werd op het terrein, werd aangetoond dat het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites erg laag is. Waardevolle archeologische sporen kunnen echter wel nog aanwezig zijn op het terrein. Om dit na te gaan, is de uitvoering van bijkomend archeologisch vooronderzoek aangewezen in een zone van ca. 3200 m², waar de geplande bodemingrepen een ernstige bedreiging van het bodemarchief betekenen (Figuur 36).

Figuur 36: Onderzoeksgebied met aanduiding van de zone waar een proefsleuvenonderzoek nodig is en de zone waar geen bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig is, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

De meest geschikte onderzoeksmethode is een proefsleuvenonderzoek. Er wordt namelijk een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht en een proefsleuvenonderzoek biedt voldoende ruimtelijk inzicht om een uitspraak te doen over de eventuele aanwezigheid van een waardevolle archeologische vindplaats op het terrein.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek geeft aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. In het verleden blijken wel al heel wat bodemingrepen plaats gevonden te hebben op het terrein. Aan de hand van een landschappelijk booronderzoek dat in het verleden uitgevoerd werd op het terrein, werd aangetoond dat het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites erg laag is. Waardevolle archeologische sporen kunnen echter wel nog aanwezig zijn op het terrein. Om dit na te gaan, is de uitvoering van bijkomend archeologisch vooronderzoek aangewezen in een zone van ca. 3200 m², waar de geplande bodemingrepen een ernstige bedreiging van het bodemarchief betekenen.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bruggeman, J./L. Claessens/N. Reyns, 2017: *Archeologienota Lochristi – Antwerpse Steenweg 36-46*, Temse (Rapporten All-Archeo bvba 381).

De Moor, G., 1995: *Toelichting bij de quartair geologische kaart. 14 Lokeren*, Gent.

Verhulst, A. 1995: *Landschap en landbouw in middeleeuws Vlaanderen*, Brussel.

4.2 Websites

Cartesius (2017)
<https://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

Centrale Archeologische Inventaris (2017)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2017)
<http://dov.vlaanderen.be>

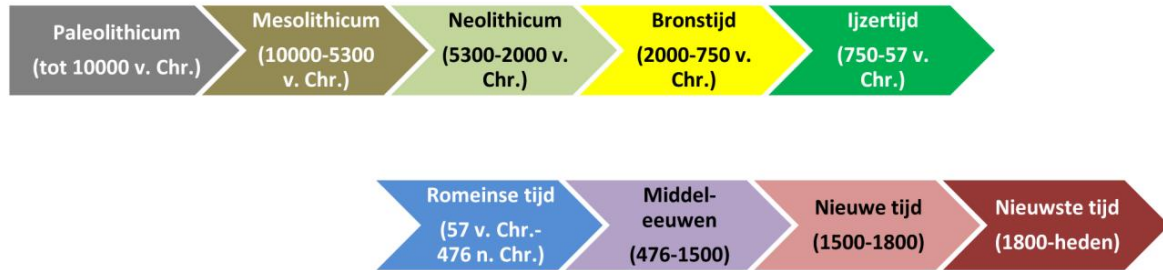
Geoportaal Onroerend Erfgoed (2017)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2017)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2017)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

5.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2017J364

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/11/2017
2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/11/2017
3	Overzichtskaart	Typeprofielen landschappelijk booronderzoek	1:1	Digitaal	07/11/2017
4	Overzichtskaart	Bewaring bodem	1:1	Digitaal	07/11/2017
5	Bouwplan	Dwarsdoorsnede opbouw luifel	1:1	Digitaal	07/11/2017
6	Bouwplan	Bestaande toestand	1:1	Digitaal	12/11/2017
7	Bouwplan	Ontworpen toestand	1:1	Digitaal	12/11/2017
8	Bouwplan	Doorsnede waterinfiltratie	1:1	Digitaal	12/11/2017
9	Bouwplan	Doorsnede waterinfiltratie	1:1	Digitaal	12/11/2017
10	Bouwplan	Terreinprofiel bestaande toestand	1:1	Digitaal	12/11/2017
11	Bouwplan	Terreinprofiel ontworpen toestand	1:1	Digitaal	12/11/2017
12	Bouwplan	Grondplan technisch lokaal	1:1	Digitaal	07/11/2017
13	Bouwplan	Dwarsdoorsnede technisch lokaal	1:1	Digitaal	07/11/2017
14	Bouwplan	Langsdoorsnede technisch lokaal	1:1	Digitaal	07/11/2017
15	Kleurenorthofoto	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/11/2017
16	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	06/11/2017
17	Hydrografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/11/2017
18	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	06/11/2017
19	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/11/2017
20	Quartairegeologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/11/2017
21	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/11/2017
22	Bodemgebruikskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/11/2017
23	Historische kaart	Figuratieve kaart uit 1583	1:1	Digitaal	06/11/2017
24	Historische kaart	Figuratieve kaart uit 1721	1:1	Digitaal	06/11/2017
25	Historische kaart	Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	06/11/2017
26	Historische kaart	Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden. Detail	1:1	Digitaal	06/11/2017
27	Historische kaart	Atlas der Buurtwegen	1:1	Digitaal	06/11/2017

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
28	Historische kaart	Atlas cadastral parcellaire de la Belgique	1:1	Digitaal	06/11/2017
29	Topografische kaart	1938	1:1	Digitaal	06/11/2017
30	Topografische kaart	1967	1:1	Digitaal	06/11/2017
31	CAI-kaart	CAI vondstlocaties	1:1	Digitaal	06/11/2017
32	Syntheseplan	Synthese van het bureauonderzoek	1:1	Digitaal	06/11/2017
33	Overzichtskaart	Nodig geachte maatregelen	1:1	Digitaal	09/11/2017

5.3 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2017J364

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Overzichtsfoto	Bestaande toestand	Digitaal	20/10/2016
F2	Luchtfoto	Toestand terrein 2016	Digitaal	13/09/2016
F3	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Digitaal	13/09/2016